O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 1998 йил, 12 май | 13 (143)- сон

Бир ўқ атрофида айланар дунё

АЛМАТИДАГИ БЕШИНЧИ УЧРАШУВ

Кеча Алматида Иқтисодий Ҳамкорлик Ташкилотига аъзо давлатлар бошлиқларининг бешинчи учрашуви бошланди.

Қозоғистон Ташқи ишлар вазирлиги матбуот хизматининг маълум қилишича, Туркия, Эрон, Афғонистон, Покистон, Озарбойжон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Туркманистон, Тожикистон давлатларининг президентлари саммитга 10 майдан кела бошладилар. Алматида Иқтисодий Ҳамкорлик Ташкилотига аъзо мамлакатлар раҳбарлари ҳамкорлик йўналишларига доир декларацияни имзолашлари кутилмоқда. Ўзаро юк ташиш ва юк ўтказиш, контрабандага қарши кураш, турли ғайриқонуний хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш хавфсизлик ва коммуникациялар барпо этишга доир масалалар устида битимларга келиш мўлжалланмоқда.

Ўзбекистон Республикаси президенти Ислом Каримов саммитда қатнашмоқда.

ГЕЙДАР АЛИЕВ 75 ЁШГА ТЎЛДИ

Гейдар Алиевнинг 75 ёшга тўлиши муносабати билан Бокуда бир гўзал боғ бунёд этилди. 9-10 май кунлари Озарбойжон президентини қутлашга келган юксак даражадаги меҳмонлар шу боғда хиёбон барпо этишда қатнашдилар.

КОФИ АННАННИНГ ДОКЛАДИ

БМТ Бош котиби Кофи Аннан пайшанба куни Хавфсизлик Кенгашига махсус доклад тақдим этди. Бош котиб унда Тожикистонда тинчликка эришиш жараёнлари жуда секинлик билан бораётганлигини қайд этган. Томонлар ўртасида ўзаро ишонч пайдо бўлиши ғоятда мураккаб вазиятда кечмоқда. Бунга ўзаро тинчлик битимида кўзда тутилган муддатдан анча узоқ вақт талаб қилинса керак. Шу билан бирга докладда Бирлашган тожик мухолифатидан олти кишининг ҳукумат ўринларига эга бўлиши ҳамда томонларнинг апрелнинг охири майнинг бошларида юзага келган можарода сабот билан иш кўрганликлари ижобий ҳодиса сифатида таъкидлаб айтилган. БМТ Бош котиби мухолифатнинг яна саккиз вакилига ҳукумат ўринларини бериш кўзда тутилаётганлигини кўрсатиб ўтган.

Тожикистонда тинчлик жараёнларини мустаҳкамлашда кўрсатилаётган халқаро ёрдамнинг аҳамияти жуда каттадир.

БМТ Бош котиби Хавфсизлик Кенгаши БМТ кузатувчилари миссиясининг иш муддатини 15 майдан то 15 ноябрга қадар узайтиришни таклиф этди.

МОСКВА ЎЗБЕКИСТОНГА ТЕНГ ҲАМКОР ДЕБ ҚАРАМОҚДА

«Известия» газетаси 8 май куни ўз мухбири Гаяз Алимовнинг «Ислом Каримовнинг Москвага энг муваффақиятли сафари» деб номланган мақоласини эълон қилди. Ислом Каримовнинг Москвада давлат сафари билан бўлиши Россия — Ўзбекистон муносабатларида янги давр, янги қараш, янги қадамлар бошланаётганлигидан дарак беради. Шунинг учун бу одатдаги сафарлар ва бориб-келишлардан кескин фарқ қилади. Ислом Каримов яқиндагина Ҳамдўстликка аъзо мамлакатлар саммити муносабати билан Москвада бўлган эди, — деб ёзади мухбир. - Орадан беш кун ўтмасдан у яна Москвага келди. Лекин бунинг ҳеч қандай кутилмаган жиҳати йўқ. Олий даражадаги меҳмоннинг Москвага келиши аввалдан келишилган эди. Албатта, саммитдан сўнг расмий давлат ташрифини бошлаб юборилса ҳам бўлар эди. Лекин давлат сафарининг салмоғи ва аҳамиятини назарда тутиб, томонлар бир воқеани бошқаси билан қориштириб юборишни истамадилар. Протоколга хос расмиятчиликдан ташқари бу сафар жуда катта қимматга эга.

Ўзбекистоннинг қўшни осмон остида ўз ўрнига эга бўлиш учун қилаётган ҳаракатларига Россияда анча кулимсираб боқиб турдилар, Тошкент қаёққа ҳам борарди, ёш давлатнинг мустақиллик йўлидаги интилишлари зўраки ва беозор уринишлардан бошқа нарса эмас, деб қарадилар. Бироқ Ўзбекистон бунинг тамомила аксини кўрсатди. Атрофини хатарли жўғрофий маконлар қуршаб олган бўлишига қарамасдан, бу кўпмиллатли давлат ўз сиёсий барқарорлигини сақлаш ва яратишга, иқтисодни тиклашга эришди. Тошкент энергия узатувчилар борасида Россиядан тўла мустақил бўлди. Кейинги йиллар ичида АҚШ Ўзбекистон билан жуда яқин ҳамкорлик алоқаларини ўрнатмоқда. Бу мамлакатга японлар, французлар, немислар, жанубий кореяликларнинг қизиқишлари жуда катта. Улар Ўзбекистонга ўз инвестицияларини ва ҳамкорлик ҳақидаги фойдали таклифлари билан бот-бот келмоқдалар.

Ўзбекистон инвестиция қўювчилар учун ғоятда жозибали, ёрқин келажакка эгадир. Олтин заҳиралари бўйича Ўзбекистон дунёда тўртинчи ўринда туради. Уран бўйича эса 7-8-ўринларни ишғол қилади.

Ҳа, Москвага энди бутунлай бошқа бир Ўзбекистон билан иш кўришига тўғри келади. Шу йилнинг кузида Ислом Каримов ва Борис Ельцин 10 йиллик иқтисодий ҳамкорлик тўғрисида битим имзолайдилар.

«Бугун бизнинг кайфиятимиз чоғ. Мен олиб борилган музокараларнинг натижаларидан мамнунман», — деб баёнот берди Ислом Каримов.

Халқаро кузатувчиларнинг шарҳлашларича, собиқ иттифоқ тарқаб кетгандан сўнг ҳозирга Тошкент ва Москва ўртасида бунчалар самарали сўз юритилмаган эди.

АҚШ КОНГРЕССИ МАРКАЗИЙ ОСИЁ ВА КАВКАЗ МАМЛАКАТЛАРИГА ЖУДА КАТТА АҲАМИЯТ БЕРМОҚДА

Яқинда Конгресснинг Вакиллар палатасида Давлат котибининг Янги Мустақил Давлатлар бўйича махсус маслаҳатчиси Стефан Сестанович нутқ сўзлади. У ўз нутқида АҚШнинг Марказий Осиё ва Кавказ мамлакатларидаги сиёсати масалаларига кенг тўхтади. Бу давлатларнинг янги ҳаёт ва янги тузумга ўтиш даври, — деди Сестанович, — осон бўлмаган қўни-қўшнилар боис анча мураккабликларда кечмоқда. География халқаро сиёсатда муҳим фактор бўлиб қолмоқда. Бу минтақалар ўн тўққизинчи асрдаги «катта ўйинлар»да мағлубиятга учраган эдилар. Уларни нотинч мамлакатлар қуршаб олганлар. Шунинг учун кўплар бу мамлакатларнинг мустақиллигига шубҳа билан қараган эдилар. Лекин бугун ўша шубҳаларнинг барчаси тарқаб кетди. Ёш давлатлар ўз келажакларига ишонч билан қарамоқдалар, сиёсий ва иқтисодий барқарорлик ҳамда равнаққа эришмоқдалар. Улар эндиликда ўз мустақилликларини сақлаш ва ҳимоя қилишга тўла қодирдирлар. Конгресс бошданоқ Марказий Осиё ва Кавказ мамлакатларининг тараққиётига жуда катта қизиқиш билан қараб келмоқда. Вакиллар палатаси ва Сенатга Ипак йўли стратегияси тўғрисида қонун лойиҳаси тақдим этилди. Биз бу минтақада фаол ва комплекс сиёсат олиб бормоқдамиз. Биз Марказий Осиё ва Кавказ мамлакатлари АҚШ учун стратегик аҳамиятга эга деб қараймиз. Бу давлатларнинг мустақилликларини мустаҳкамлаш, иқтисодий тараққиётга эришиш йўлидаги барча саъй-ҳаракатларига фаол мадад кўрсатишга аҳд қилганмиз.

ҚУРИМАС ДЕНГИЗДАН БИР ТОМЧИ

Улуғ адиб Абдулла Қодирийнинг «Ўткан кунлар» романи асосида суратга олинган янги бадиий филм экран юзини кўрди. «Ўткан кунлар»нинг қайта суратга олиниши кино мухлислари учун қувончли воқеа бўлди. Филмни кўришдан сўнг жойларда мулоқот ва мунозаралар бўлиб ўтди. Шу жумладан Тошкент Давлат университетининг маданият саройида ҳам «Ўткан кунлар» филми ижодкорлари билан учрашув ўтказилди. Унда филм режиссёри Мелис Абзалов, оператор ва рассом Ҳотам Файзиев, композитор Мирхалил Маҳмудов ва ўз ролларини ўта маромига етказиб ижро этган актёрлардан Беҳзод Муҳаммадкаримов ва Тўйчи Ориповлар иштирок этдилар.

Учрашувда Мелис Абзалов киномухлисларга филмнинг яратилиши ҳақида сўзлаб берди: «Абдулла Қодирийнинг ижоди сўнмас бир денгиз бўлса, «Ўткан кунлар» асари ана шу денгиздан бир томчидир. Шунинг учун ҳам филмни яратиш осон кечмади. Биз, филм ижодкорлари биргаликда бир-биримиз билан ҳамнафас бўлиб, ҳамжиҳатлик билан кинони яратдик, ўйлайманки, филм сизларни бефарқ қолдирмайди».

Шундан сўнг Ҳотам Файзиев филмни суратга олиш жараёнларини тўлқинланиб гапирди: «Филмни суратга олиш жараёни асосан Марғилонда кечди. Биз бевосита романдаги воқеаларни сақлаб қолишга ҳаракат қилдик. Сизларга сезилдими, йўқми, баъзи жойларда филмдаги саҳналар ажралиб қолмаслиги учун айрим нарсаларни ўзимиздан қўшишга тўғри келди. Филм 1 йилу 7 ойда суратга олинди». Актёр Беҳзод Муҳаммадкаримов талабаларни қизиқтирган саволларга жавоб берди. Учрашувда ТошДУ профессор-ўқитувчилари, талабалар қатнашдилар. Кеча сўнгида «Ўткан кунлар» бадиий филми намойиш этилди.

Камола АЗИМХЎЖАЕВА,
Журналистика факултети III курс талабаси

Ўзбекистон Бадиий академиясининг намойишлар залида ғалабанинг 53 йиллигига бағишланган кўргазма очилди.

«МТ»га мактуб

БОЛАЛАРИМИЗ ДУНЁҚАРАШИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Ҳурматли «МТ» таҳририяти!

Шайхонтоҳур туман халқ таълими бўлими, Лутфий номидаги 254-гимназия мактаби жамоаси, ўқувчилари ҳамда ота-оналар қўмитаси сизга ўз миннатдорчилигини билдиради ва сизларга мазмунли умр, ижодий камолот тилайди.

Сизлар ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайдиган ишга қўл урдингизлар; қимматли вақтларингизни аямай, ўқувчи ёшлар билан жонли мулоқот ўтказдингизлар. Газета саҳифалари орқали уларнинг мурғак фикрларига бадиий руҳ киритдингиз. Шу тариқа келажагимиз бўлмиш ёшлар қалбида яна бир бор ўз кучларига ишонч уйғотдингиз. Кўнгилдаги фикрларни ижодий жиҳатдан қандай баён этиш йўлини кўрсатдингиз.

Таҳририят ижодкорлари билан жонли суҳбат ўқувчиларимизда фикрлаш дунёсини равшанлаштиришга ҳисса бўлиб қўшилди. Таҳририят ташаббуси билан ташкил қилинган кўрсатув мавзуи ҳам шу куннинг долзарб масалаларига бағишланди.

Биз аксарият ўқув муассасаларига насиб этавермайдиган бундай жонли мулоқотларнинг янада кўпроқ уюштирилишининг, болаларимиз дунёқарашини шакллантириш йўлидаги суҳбатлар кўпайишининг тарафдоримиз.

Бизга қимматли вақтларингизни аямай, ёрдам берганингиз учун сизларга яна бир бор чуқур миннатдорчилик изҳор этамиз.

Йўлчи АБДУЛЛАЕВ,
Тошкент шаҳридаги Лутфий номидаги 254-гимназия мактаби раҳбари, республикада хизмат кўрсатган халқ таълими ходими

ЯНГИЛАНАЁТГАН «МУШТУМ»

Халқимиз севиб ўқийдиган журналлардан бири — «Муштум» ҳам бошқа матбуот нашрлари қатори мустақил мамлакатимиз ривожига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиб келмоқда. Янги қурилаётган жамиятимиз тараққиётига тўсиқ бўлаётган катта-кичик ғовларни енгишда, камчиликлар илдизини очишда, ҳар қандай иллатларни фош этишда «Муштум» паншахаси жадал ва аёвсиз ишламоқда. Унинг ўткир тиғларидан порахўрлар, лаганбардорлар, ўғрилар, муттаҳамлар, фирибгарлар, жиноятчилар ва бошқа тоифа кимсалар омон қолаётгани йўқ. Хуллас, республикамиз Президенти ўз маъруза ва нутқларида қайта-қайта тилга олаётган камчиликлар ва иллатлар журналнинг асосий мавзуларига айланган.

Ўзбек кулгига ўч халқ. Давраси кулгисиз ўтмайди. Шуни ҳисобга олган «Муштум»чилар билан кулгисеварлар мулоқоти янада жонли, мазмундор бўлиб бораётир.

«Муштум» ҳар доим беғараз дўстингиз, ишончли ҳамроҳингиз бўлиб қолишини истаймиз.

Ашурали ЖЎРАЕВ,
«Муштум» журнали Бош муҳаррири

Ёзни ким қандай кутади?

«УЗИЛГАН БИР КИПРИК...»

Албатта, тарихда кечган ҳодисалар, ўтган одамлар тўғрисида сўз айтмоққа бугун ҳамманинг ҳам ҳуқуқи бор. «Шахсий фикр» деймиз, «нуқтаи назар», «бугуннинг гапи» деб сарлавҳалар қўямиз...

Бироқ ўртада истиҳола деган туйғу ҳам, андиша деган гаплар ҳам бор-да. Айниқса, катта шахслар, фавқулодда истеъдод эгалари тўғрисида сенга сўз беришса, беихтиёр «Маънавий ҳаққим борми, баҳо бериш — уни оқ, буни қора демоқликка менга ким ҳуқуқ берган?» деган мулоҳаза шаштингдан қайтаради ва... тўғри қилади! Кейин, шу аснода — ўзингни босиб олиб фикр юритмоққа ўтасан.

Дарҳақиқат, Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор... чакана одамлар эдими? Уларнинг ҳар бири унча-мунча миллатларнинг юз йиллик ифтихорига татимасмиди? Улар билган, сезган, мантиқига етган ҳақиқатларни ўшаларчалик теранликда, кенгликда ҳис қиламизми? Бу ижодкорларнинг аксарияти нима сабабдан олтмиш ёшнинг у ёқ-бу ёғида «ўз ажаллари билан» дунёдан кўз юмишди, олтмиш ёшда бунчалар қариб кетганларининг асл сабаби не?

Не деб сўйлаганкин боқиб биз сари
Бетимсол Ойбекнинг ҳорғин кўзлари?..
Абдулла Қаҳҳор, Миртемир, Ғафур Ғуломнинг кўзлари-чи?
Нечук тушунтира олдим буни гумон элига,
Ҳамиша ишқни қилувчи имтиҳон элига,
Ки бирни икки дейиб бўлмағай замон элига.
Ғариб, зулфи юз эрмас букун жаҳон элига:
Кўринмамиш бу иккининг мисоли тун била тонг...

Ҳали 20-йиллар. Барча қадриятлар остун-устун қилинган, одамлар бир-бирига ёв синфларга ажратилган, оға инига гиж-гижланган, бунёд этмоқдан кўра бузмоқ-янчмоқ урфга айланган пайтлар. Ёш ақллар, навжувон қалблар йўл излайди, бўлаётган талотўмлардан мантиқ-маъно қидиради. Бир оталарнинг надомат тўла кўзларига, бир дажжол ҳукуматнинг қаҳрли нигоҳига дуч келади. Самимиятига шубҳа, беғараз ниятига таъқиб, ички ижодий интилишларига тўсиқ қўравергач, чор-ночор умумоқимга қўшилади. Аслини юрак қобиғига яшириб, сиртида кўрсатилган йўлдан шаҳдам юради. Лекин ички истеҳзо, ўзининг устидан ҳам аламли мазах бир лаҳза бўлсин тинчлик бермайди:

Сўйлаб бера бошлайман ҳар хил анекдот,
Ёлғонлар маржонин ипга тераман.
Бир вақтлар завқ билан ёд олган кўр-кут,
Ҳайём шеърларин ўқиб бераман...
Тилларда «Оҳ уринг, янги турмуш-чун»,
Зеҳн окуркадай оёқ остида...

Ғафур Ғуломлар авлоди хусусида мулоҳаза юритилганда, бизнингча, уларнинг таржимаи ҳолини, ўсган муҳитини, бир лаҳза бўлсин, ёддан чиқармаслик лозим. Муҳитки, фақат ижтимоий-сиёсий вазият, мафкура таъсиринигина эмас, балки, уларнинг болалиги, шахсий тақдири билан боғлиқ тафсилотларни ҳам.

Агар эътибор берсак, бу авлод ижодкорларининг аксарияти аср бошидаги хонавайрон мамлакатнинг ночор оилаларида, «томиридан қон олдирган бемор» (Ҳамза) ҳолига солинган юртда кўз очдилар. Бунинг устига уларнинг мурғак бошига етимлик азоблари басмабас ёғилди. Ғафур Ғуломнинг ота-онаси ўлими билан боғлиқ армонларини,

Бошимни силашга
Бир меҳрибон қўл,
Бир оғиз ширин сўз
Нондек арзанда.
Мен одам эдим-ку,
Инсон фарзанди...

деган маломатларини эслайлик.

Абдулла Қаҳҳорнинг ўз юртида «келгинди»лигию, Усмон Носир саргардонликларини ҳис қилайлик. Мана шу аҳволда уларнинг бўйнига галстук, кўксига комсомол нишонлари қадалди. Гўё бошларини силагувчи қўл, қадрига етгучи ҳомий топилди. Бу уларнинг «эга»си чиққанидан, узатилган қўл асло бош силаш учун эмас, балки бу тилла бошларни исканжада сақлаш учун чўзилганидан далолат эди. Устозларидан ажратиб олинган истеъдод мана шу қудратли «эга» ихтиёрига истаса-истамаса бўйинсунишга мажбур эди. Чўлпондек, Фитратдек шаклланган ижодкорларни-да «бир ҳас» ҳолига солаёзган бу қўпол куч қутқусига дош бермак айтмоққагина осондир:

Қачонки зулмату нур ўрнини олмошадур,
Қаро бошимдаги савдо дилимга тирмошадур,
Қоним куярда танимнинг алангаси ошадур.
Тонгим ёруғу туним тийрадурки, чирмошадур,
Кўнгил аро зулфинг хаёли тун била тонг...

Истеъдод табиати тўғрисида қадимдан келаётган ҳақиқатни Ғафур Ғулом ижоди яна бир бор тасдиқлади. Муҳитнинг оғирлиги, ташқи ва ҳатто, ички назоратнинг муттасил таъқибига қарамай, туғма қудратдан, бетиним тафаккурдан куч олаётган қалам минг йиллик адабиётга янги нафас олиб киради, тимсолларни ўзгартиради, тасаввурни бепоён кенгликларга чорлайди.

Ўзбек аёлининг мадҳи не пардаларда, созларда куйланмаган, гўё унга берилмаган таърифнинг ўзи қолмагандек. Бироқ, Ғафур Ғулом диди, тушунчасидаги гўзал она-заминга яқинлиги, миллатнинг кўзига таниш, кўнглига ошнолиги билан ажралиб тураверади:

Муҳаббат сурмасин қўшни қизига
Олиб беролмасдан умрда бир бор
Юзинг ҳасратида ҳатто кўзига
Ўргимчак ин қўйган йигитлар ҳам бор.

Киприклар устунига тортилган нозик ипларни, висол умидида бедор ошиқ кўзларни тасаввур қилинг-а! Бу муболағаларни фақат Ғафур Ғулом бадиий тафаккури, фантазиясигина ярата олар эди.

...Орадан йиллар ўтиб, шоир Абдулла Орипов машъум ҳодисани ифода этувчи сўзни атоқли отга айлантиради — ОЛОМОН. Лекин оломон руҳиятини, унинг ёвуз кучини, томошаталаблигию масъулиятдан номардларча қочиш табиатини ўзининг «Шум бола» қиссасида ўзбек адабиётида биринчилардан бўлиб айнан Ғафур Ғулом акс эттирган, бизга таништирган эди. Қолаверса, унинг шеъриятида ифода топган чуқур тарихий билим, фалсафий мушоҳада ва мантиқ кучи ҳали неча авлод ёш шоирларнинг юрагини ҳаприқтириб ташлаши шубҳасиздир.

Ҳар қандай инсон, хусусан, дунё ва тирикликнинг моҳияти тўғрисида тинимсиз мушоҳада билан умри ўтадиган ижодкор шахс қарашлари, тушунчалари йиллар давомида ўзгармаслиги, таҳрирга учраб тиниқ тортмаслиги мумкин эмас. Ғафур Ғулом ҳам, айниқса, 60-йилларга келиб ўтган умри, қилган ва қила олмаган ишлари, ёзган ва ёза олмай қолган асарлари ҳақида жиддий мулоҳазага толади. 80-йилларда чоп этилган «Мукаммал асарлар тўплами»нинг 3-жилдида ёзилган даври тахминан 60-йилларнинг ўрталари деб белгиланган, тугалланмай қолган бир шеър бор. «Мен жамоллар майидан масту мустағрақ эдим...» деб бошланувчи бу воқеабанд шеър ижодкорнинг ўзидан кейинги авлодларни синчков кузатгани, уларнинг ичидан ўтаётган ва шубҳасиз ўтажак гаплардан воқиф бўлмоққа уринганини кўрсатади. Ўша йиллари ёзилган, юзаки қараганда, қувноқ кайфиятни ифодалаётгандек туюладиган «Чирой» отлиқ шеърида бўлса шоир икки мисрага ўзининг бутун қисматини дарж этиб қўйган:

Жаҳонга келибман — кетгумдир ахир,
Болаларнинг қўлида кир қўғирчоқдек../

Энди айтинг-чи, ўзига, тақдирига шундай мардонавор ва таассуфли баҳо бера олган аллома тўғрисида енгил-елпи, нуқул оқ-қора бўёқларда, ҳукм оҳангида сўз айтиб бўладими? Охирги ҳақиқатни айтиш иштиёқини (у ҳар қанча жозибали ва мароқли бўлмасин!) бир оз четга суриб, ўзимизни ўша инсонлар ўрнига қўйиб фикр юритиш дурустроқ эмасми? Уларни тушунишга уриниш афзалроқмасми?

Балки шунда адолат заха топмас, балки шунда биздан кейин келажак авлодларга ҳам недир ўрнак қолдирармиз, миллий маданият тушунчамизга раҳна етмас. Биз ўзимиздан аввалги аждодларимизни малол олмасак, бошқаларга ҳам малолимиз тушмас...

Кимики қайғу қўлидан яқони қутқорди,
Жаҳон ишини этак силкимак-ла биткорди,
Қоронғу кеча юриб субҳидам томон борди,
Бировки тонгу тунун бода бирла ўткорди,
Яқинки бўлмоғай андин малоли тун била тонг...

Ғафур Ғулом ўзининг машҳур «Соғиниш» шеърида «Узилган бир киприк абад йўқолмас...» деганди. Шоирнинг ўзи ҳам миллатимиз кўз қорачиғини асровчи бир киприк эди гўё. Унинг мумтоз маданиятимиз, тарихимиз, улуғ зотларимиз тўғрисидаги мақолаларини эслайлик. Ўзбек шаънини, унинг буюклари шахсини булғамоққа уринган кимсаларга қарши дадил курашганини ёдга олайлик. Энг асосийси эса, бугун ҳам мисралар орасида уриб турган оташин юракни, жафокаш қалбни биз ҳам қалбимиз-ла ҳис қилайлик-да, шоирга холис қулоқ тутайлик:

Қилолмадим қаро тун, нурли тонг заволин кашф,
Нафас-нафас ўтаётган умрнинг уволин кашф,
Сиёҳ ҳаққи бу Мирзо, қоғоз жамолин кашф,
Навоий этмади зулфу юзинг хаёлин кашф,
Валек эрур ғамининг иттисоли тун била тонг.

Ғафур Ғуломга, унинг шахси ва ижодига бундан аниқроқ изоҳ бериш мумкинми?..

Раҳмон ҚЎЧҚОР

РИЗҚИНГНИ ТЎЗДИРМА

Эскирмаган гап: луқмаи ҳалол

Мамлакатимизда янги жамият, янги ҳаёт қуришга киришилган экан, энди кўпроқ янгиликлар ҳақида, янги ғоялар, янги фикрлар тўғрисида ёзиш жоиз. Шу билан бирга мозийни ҳам эслаб туришга тўғри келади.

Ёшинг бир ерга бориб қолгандан кейин кечган яхши-ёмон кунларинг эсга тушар экан, кўрган-билганларингнинг ақалли бир қисмини бўлса ҳам қоғозга тушириш истаги ниш ура бошлар экан.

Ўйчининг ўйи битгунча, таваккалчининг иши битади дейишади. Таваккал қилиб қўлга қалам олдим.

Одам Ато ва Момо Ҳаво қулоқсизлик қилиб беҳишт неъматларидан — буғдойдан тотиб қўйиб, жаннатдан қувғин этилганидан буён минг-минглаб йиллар ўтди. Бани одам очдан ўлмаслик йўлини қилди, ўт-ўланларни териб еди, чигиртка-ҳашаротлардан тап тортмади, ёввойи ҳайвонларни ҳаром-ҳалол демади. Деҳқончилик, чорвачиликнинг сир-асрорини ўрганди. Ниҳоят, олди-сотдини ўрганди. Бу бозор эди.

Аллоҳ таоло бандаларини феъли-хўйи, қилмиш-қидирмишларига яраша бўлса керак, бирини ақлли — бирини нодон, бирини полвон — бирини ночор, бирини новча — бирини пакана, бирини мечкай — бирини чимхўр қилиб яратди.

Дунё яратилибдики, бани башар тенгсизлик балосидан қутула олмайди. Биз бу ўринда ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий тенгсизликни эмас — одамларнинг нималарни еб, нималарни ичиб кун кўришини, яъни озиқ-овқат, ноз-неъматларни истеъмол қилиш меъёридаги тенгсизликларни назарда тутаяпмиз.

ТАКТАК

Қаҳатчилик, очарчиликнинг юзини нари қилсин. Октябр тўнтаришидан бир йил олдин — 1916 йили даҳшатли қаҳатчилик бўлган экан. Ўша йили бир томчи ҳам ёғин ёғмаганидан ердан умуман ўт-ўлан униб чиқмаган, Ем-хашак бўлмаганидан чорва моллари қирилиб кетган, қўйлар бир-бирининг жунини юлиб еган экан. Одамлар ҳаром ўлган молларнинг гўштидан ҳам ҳазар қилишмаган. Айниқса лалмикор ерларда жон сақлаш қийин бўлган. Дала-даштларда яшаб турган аҳоли суғорма деҳқончилик қилинадиган ҳудудларга кўча бошлаган.

Шўро даврида бир неча марта даҳшатли очарчилик бўлган. Масалан, 1933 йилдагисини мен эс-эс биламан. Чўли биёбонларда яшайдиганларнинг аҳволи ўта оғир бўлган экан. Одамлар чивиндай жонини сақлаб қолиш учун бургут чанг солган какликлар каби тўш-тўшга питраб кетишган. Баҳор кириши билан одамлар яйловга ёйилган қўй подаси каби турли ўтлар ва илдизларни териб ейиш учун далаларда санғиб юришган.

Ана шундай пайтларда тактак — ёввойи арпа жуда асқотган. Тактак арпага қараганда 10-15 кун олдин пишади. Тактак думбул бўлди дегунча каллаклаб ўриб олишади-да олов ёқиб куйдиришади. Бошоқлар қилтаноғи куйиб поясидан ажралгандан кейин қозонда қовурилади. Кейин келида янчиб оқланади. Қовурмоч тайёр. Қовурмочдан талқон қилиш мумкин ёки ёрма бўтқа қилиб ичса бўлади. Дон дегани анқонинг уруғи бўлиб турган пайтларда бундай таомларга етишганлар минг марта шукур қилишади.

Сурункасига деярли беш йил давом этган қирғин-барот уруш йилларида тактак туфайли қанча-қанча одамлар очарчилик чангалидан қутулиб қолишган. Ўзларимиз ҳам қоп-қоп бошоқ ўриб келиб тактак талқон қилиб еганмиз. Ўша онларда шу дағал талқон оғизда эриб кетадиган ҳар қандай шоҳона таомдан ҳам мазали туюлган бўлса ажаб эмас. Негаки бу — кишининг машаққатли меҳнати самараси, луқмаи ҳалоли эди-да!

Хўш, луқмаи ҳалолнинг ўзи нима экан? Унинг таъриф-тавсифи ҳақида гапирмай қўяқолайлик. Одамларнинг еб-ичганларини ҳалол-ҳаромга ажратиш мумкин эмас. Лекин ҳар бир одам топган-тутганини виждон чиғиридан ўтказса яхши бўларди. Мақтанчоқлик бўлмасин, мен ўз ҳаётимдан бир воқеани гапириб берай. Педагогика институтининг мактабгача тарбия факултетини битиргани учун 1960 йилда хотинимни катта бир яслига мудира қилиб тайинлашди. Бундан хабар топгач, хотиним олдига шундай шарт қўйдим: «Шу яслидан бир бурда нонми, бир парча гўштми ёки ёғми, умуман масаллиқ кўтариб келгудай бўлсанг, икки дунё рози эмасман, яслига нимаики берилибди, ҳаммаси норасталарнинг ҳақидир, гўдакларнинг насибаларига кўз олайтирган кишининг эса бири икки бўлмайди», дедим. Хотиним шу шартга рози бўлди. Хотинимнинг моянаси 60 сўм, мен ўзим нашриётда муҳаррир бўлиб ишлаб, 120 сўм ойлик оламан. Шу маблағдан яслининг ўзида тарбияланаётган икки боламиз учун ҳар ойда пул тўлаб ҳам турамиз. Қийналсак ҳам, хиёнат йўлига кирмаганимиздан хурсанд эдик.

Хиёнатнинг тури, шакл-шамойили кўп. Энг даҳшатлиси, бировларнинг ҳақига, бошқаларнинг насибасига, ўзгаларнинг луқмаи ҳалолига чанг солиш бўлса керак. Хиёнатнинг оқибати ҳақида ўйлаш керак экан. Мен ҳам хотинимга шарт қўйишдан олдин хиёнатнинг нималарга олиб келиши тўғрисида озми-кўпми тажрибага эга эдим...

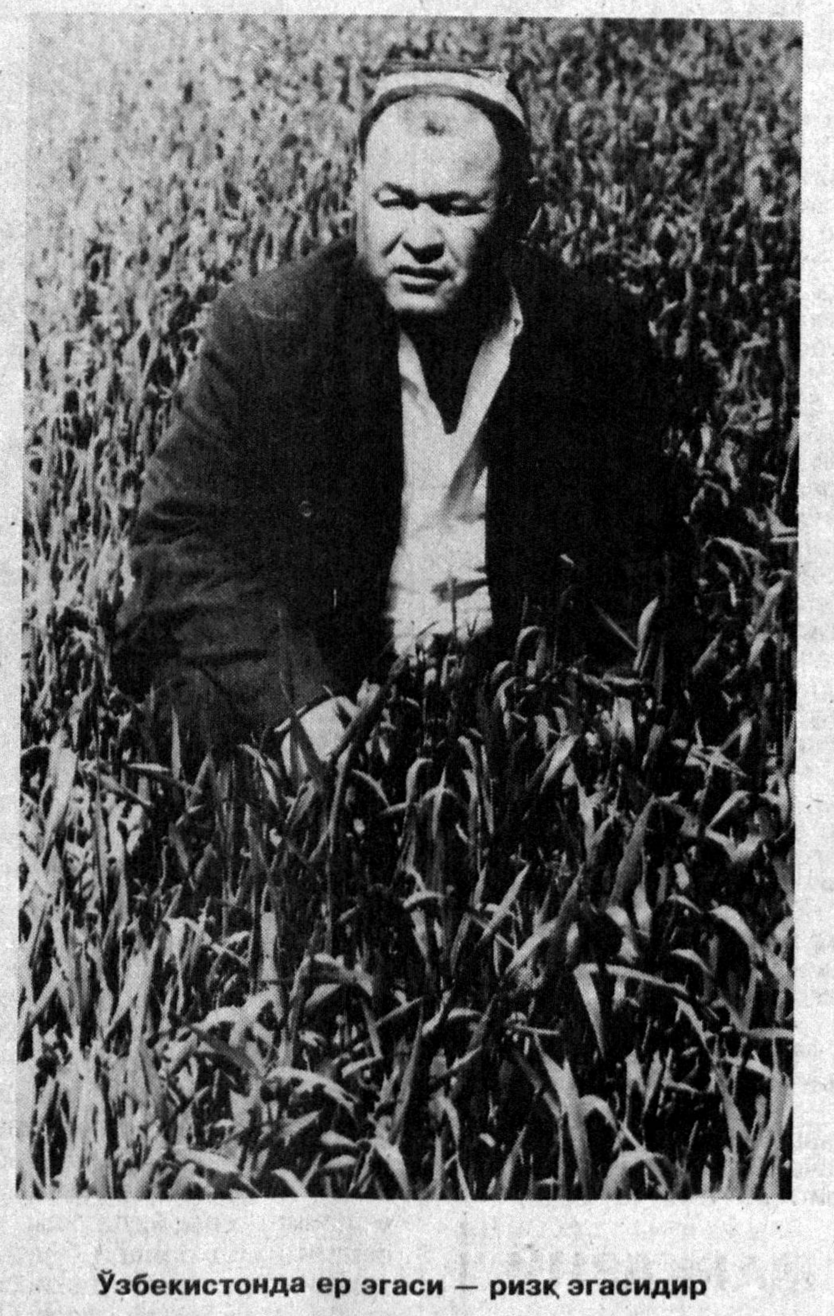

Ўзбекистонда ер эгаси — ризқ эгасидир

Хотинимнинг иккита холаси боғча мудираси бўлиб ишлаган. Катта холаси болалар ҳақига хиёнат қилгани учун узоқ муддат қамалиб чиққан. Кичик холаси эса ўша кезларда ҳам катта боғчада мудира бўлиб ишлар эди. Боғча санаторий типида бўлгани учун бериладиган гўшт-ёғ каби масаллиқлар меъёри бошқа боғчалардагига қараганда деярли икки марта ортиқ эди. Ҳар қанча ўғирланса ҳам, текширилганда овқатларнинг калориялари кам чиқмас эди.

Бошқаларнинг қанчалик ташмалаганларини билмадик, лекин мудира холанинг уйига келиб турган гўшт-ёғлардан хабардор эдик. Ошхонада бочка-бочка куйдирилган сариёғ турар эди. Худонинг берган куни 2-3 кило гўшт келарди. Оилада озиқ-овқат муаммоси узил-кесил ҳал қилинган эди. Бироқ мудира оиласини тўкис, беташвиш оила деб бўлмас эди. Бир ўғли кўп йиллардан буён руҳий хасталиклар касалхонасида даволанар эди. Бир ўғли ногиронлигидан ишламас, лекин кечаю кундуз ичар эди. Кенжа ўғли ҳам арақ деса ўзини томдан ташлар, бир неча марта ўқишни ташлаб кетган, ишининг тайини йўқ эди.

Уйда ҳар куни базми жамшид эди. Газак деган сероб, ичкиликка ақчани опа бериб турса, ичмай нима қилиш керак? Такасалтанг ўғилларнинг чучмал-нодон ҳаёти жонига текканидан бўлса керак, опа уй-жойига қарамас, икки жойда ишлаб кечаси ҳам кўпинча боғчасида тунаб қолар эди.

Шуларни кўра била туриб, хотинга: «Сен ишга кирсанг ёмон бўлмас эди, менинг моянам етмаётир, лекин яхши касб танламаган экансан. Агар боғчага ишга таклиф қилишаётган бўлса, менинг сенга айтадиган сўзларим, шартим бор», дедим. Хотин рози бўлди.

Ўша кунларни мамнуният билан эслайман. Оч бўлсак ҳам, тинч бўлдик. Худога шукур, болаларимиз ичкиликка ружу қилишмади — учаласи ҳам олий маълумот олди, тайинли инсонлар бўлиб етишди.

БУҒДОЙ НОНИНГ БЎЛМАСА...

Бани башар дунёга кептики, нон еб жон сақлайди. Фан, агротехника, селекция ҳар қанча ривожланган бўлмасин, инсон учун озиқ бўлишда буғдойнинг олдига тушадиган, ёки унинг ўрнини босадиган бошқа биронта табиий ёки сунъий маҳсулот кашф этилгани йўқ. Буғдой дони ва буғдой нонининг аҳамияти ошса ошаяптики, камаймаяпти. Курраи замин аҳолиси ҳамон егулик билан, биринчи галда нон билан тирик.

Буғдой нонининг қадрини жанггоҳлардан узоқларда бўла туриб атала ичганлардан, талқон, қовурмоч еганлардан, ўроқ ўрганлардан, машоқ терганлардан, тегирмон ҳақидан қочиб муштдай-муштагини ёрғучоқда тортганлардан сўранг...

Фалокат ёлғиз келмас экан. «Илон йили жилиш, йилқи йили улуш» деган матални ўшанда эшитганман — илон йилида очарчилик бўлиб одамлар кўча бошлашар, от йилида эса уруш бўлар эмиш. 1941 йилда қишлоғимизда биронта ҳам қиз бола туғилмади. Энам буни ёвгарчиликка йўйдилар. Чорва моллари орасида юқумли касалликлар тарқалди. Баҳор тугаши билан ҳаво бирдан исиб кетиб, ғалла кам ҳосил бўлиб қолди. Буғдой занг касалига учраб қуш тилидай оч бўлиб қолди. Буни ҳам уруш даракчиси деб йўйишди.

«Ҳамма нарса фронт учун» деган шиор узоқ тоғ қишлоғида ҳам тўлалигича ишлади. Колхозда етиштирилган ҳосил бир килограммгача эшакларда, араваларда давлатга топшириладиган бўлди. Пишиқчилик пайтида ҳам одамларнинг қорни нонга тўймади. Асосан хотин-қизлардан иборат бўлган ўроқчиларга (хотин-қизлар хирмон ҳам янчишди) ҳам нон ўлчаб бериладиган бўлди — нормасини бажарганларга ҳар сафар бир нон, бажара олмаганларга ярим нон бериларди (буғдой пишиғигача одамларнинг егани арпа эди). Колхоз ишида иштирок этмаганларнинг аҳволи яна ҳам аянчли эди — ғалласи йиғиб-териб олинган ангорлардан машоқ териш ҳам тақиқланган эди. Машоқчилар қўлга тушиб қолгудай бўлса, ҳосилот тўрвасини тортиб олиб хирмонга тўкар, машоқчига эса дўқ-пўписа билан дашном берар эди. Ёшлари 70 ни қоралаб қолган Ортиғой момонинг тўрваларини бир неча марта тортиб олганлари эсимда.

Қўшни колхознинг бир неча ўн гектар буғдойзорига ёнғин тушди. Ерга тўкилган бошоқларни териб олиб қовурмоч ўрнида еса бўларди. Лекин отлиқ қоровуллар ўша куйиб кул бўлган бошоқларни ҳам териб олишга йўл қўйишмас эди. Менга йўқми — сенга ҳам йўқ қабилида иш кўришар эди одамлар. Назорат ўта кучли эди-да. Ҳосилот Абди ака буғдойи ўриб олинган жойларнинг ҳар бир квадрат метрида қанча бошоқ қолганини метр ташлаб ҳисоблаб кўриб ўроқчини тушган бошоқларни териб топширишга мажбур қилар эди. Қорни оч бўлса ҳам кенг далада пишиб турган буғдойдан кечаси ақалли бир боғ ўриб келиб талқон қилиб ейишга ҳеч кимнинг юраги дов бермас эди. Нарироқдаги совхозда Ғайбулло деган йигитни даладан тахминан 2 килоча буғдой бошоғини каллаклаб тўрвасига солиб улгурган пайтда қоровул ушлаб олиб милицияга топширган экан, 8 йилга кесиб юборишди.

Йўлимизнинг озиғи

Шу йигит узоқ Саратов шаҳрида турмада ўлиб кетди.

Ўша уруш йилларида одам боласининг емаган нарсаси қолмади. Дала-даштлар, тоғу тошлардаги ҳалолу покиза ўт-ўланлар, ҳар хил илдизлар хусусида сўз бўлиши мумкин эмас.

Инсон фақат нон ебгина кун кўрмайди. Тирик жонга ҳамин қадар гўшт, ёғ, сут ва алланечук бошқа маҳсулотлар ҳам керак. Лекин киши организми асосий энергия ва калорияни кўпроқ буғдой маҳсулотларидан олар экан. Буни шундан билса ҳам бўладики, бизнинг қишлоғимизда ўтган уруш йилларида 4-5 бола жинни бўлиб қолди, булар Ғафур Ғуломнинг «Шум бола»сида айтилгандай, «ҳаваскор» жиннилар эмас, балки 14-16 ёшли «қонуний» жинни ўғил болалар эди. Уруш тугаб қорни буғдой нонга тўйгандан кейин ҳалиги ўсмирлар ўз-ўзидан тузалиб кетишди.

Буғдой жаннатдан тушган муқаддас озиқдир. Қанча одамлар, авлодлар қорни буғдой нонига тўймай ўтиб кетишди. Муҳаммад пайғамбаримиз ҳам асосан хурмо ва арпа нон еганлар. Саҳобалардан бири бундай дейди: «Набий саллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафот қилгунларига қадар ҳам юмшоқ нон еганларини билмагайдурмен».

Буғдой фақат инсон учун, аксари нон қилиб ейиши учун яратилган. Буғдой нони қадимдан табаррук ҳисобланган. Дейдиларки, баландроқ жойда нон турган экан. Қорни очган одам у ёқ-бу ёққа қараб оёғининг остига қўйиш учун Қуръони каримдан бошқа нарса топмабди. Шундан сўнг Қуръоннинг устига чиқиб, нонни олишга мажбур бўлган экан. Демак — нон Қуръондан ҳам улуғ экан.

Буғдой нонинг бўлмаса, буғдой сўзинг бўлсин, жозибадор сўзинг буғдой каби азиз ва мўътабардир.

ЛУҚМАИ ҲАЛОЛ — КИШИ НАСИБАСИ

Яна луқмаи ҳалол тушунчасига қайтайлик. Бу жуда мураккаб тушунчадир. Биз буни соддалаштириб ҳар бир одамнинг еб-ичгани шу одам учун луқмаи ҳалолдир, яъни ҳар бир кишининг еб-ичган овқатларининг улуши, ҳиссаси сон-сифати шу киши учун луқмаи ҳалолдир демоқчимиз. Бошқача айтганда, дунёга келган киши яшаши керак, яшаш учун эса овқатланиш зарур, ҳар бир мусулмон ўзи истеъмол қилган овқатларнинг ҳалоллик даражаси учун эса у дунёда ўзи жавоб беради. Ана шундай десак мақолани ёзишдан кутган мақсадимиз газетхонга тушунарли бўлиб қолади.

Тирик жон борки, овқат билан тирик. Организмнинг бутун фаолияти еган овқатининг миқдори ва сифатига боғлиқ. Одам боласининг турган битгани еган овқатлари маҳсулидир. Организмга зарур бўлган озиқлардан ўз вақтида еб, тўғри овқатланган боланинг соғлом бўлиб ўсишини ҳамма билади. Соғлом танда эса соғлом ақл. Одам танасининг пакана ёки бўйдор бўлиши ҳам организмда ўзлаштирилган озиқ моддаларига боғлиқдир. Тўғри, боланинг ота-оналари, аждодлари йирик бўлган бўлиши мумкин. Демак, боланинг ота-боболари овқатдан қийналмай ўсишган. Бу ўринда бошқа омилларнинг ролини ҳам инкор қилиб бўлмайди, албатта. Масалан, қийинчилик кўрмай боланинг эмин-эркин ўсиши, физкултура билан шуғулланиши ва ҳоказо. Барибир иқтисодий аҳвол асосий рол ўйнайди.

Ақлли одамдан ақлли фарзанд туғилишини ҳамма билади. Хўш, ақл ўзи нима? Ақл мия маҳсулидир, мия эса ўз таркибидаги моддалар, яъни мия химиёси самарасидир. Демак, мия учун зарур бўлган маҳсулотларни кўпроқ истеъмол қилиш керак.

Одам овқат ейиш учун яшамайди, балки яшаш учун овқат ейди. Бу тўғри гап. Одамларнинг соғлом яшаши учун, жамиятга фойда келтириб ишлаши учун озиқ-овқатлар сифатли бўлиши керак.

Кейинги вақтларда бу ҳақда қанча гаплар бўлди. Шунга қарамасдан, масалан, асосий озиғимиз бўлган ноннинг сифати тобора пасайиб бормоқда. Булка нонлар ачиган, яхши пишмаган, есангиз жиғилдонингиз қайнайди. Қўлдан оби нон олиб ейишга эса ҳамманинг ҳам қурби етмайди. Сутнинг нархи чақиб олади, бунинг устига шилдир сув. Бошқа маҳсулотларнинг сифати ҳақида ҳам анча танқидий фикрлар айтиш мумкин. Бу миллатга панд бериш, уни орқага тортишдир.

Умуман, озиқ-овқат маҳсулотларининг сифатини ва вазнини қаттиқ назорат қиладиган махсус давлат органи керак бўлиб қолди шекилли. Шунда бошқаларнинг луқмаи ҳалолига кўз олайтирадиган шахсларнинг нафсига тош урилади.

Мақоламизни тишни тишга қўйиб ўқиб чиқдингиз ҳам дейлик. Агар қайдларимиз газетхонни сал бўлса ҳам ўйлантириб қўя олмас экан демак, меҳнатимиз, ўқувчининг қимматли вақти зое кетти деяверинг. Биз шу айтилганлардан ҳеч бўлмаганда бир қатраси газетхон хотирасида сақланиб қолишини истар эдик. Ҳар бандаи мўминнинг толеи баланд, ризқи бутун, луқмаи ҳалоли пок бўлсин.

Суюн ҚОРАЕВ,
филология фанлари номзоди,
Қирғизистон Давлат университетининг
фахрий профессори

МИЛЛИЙ ДАСТУР: ЁШЛИК УФҚЛАРИ

Маълумки, Ўзбекистон аҳолисиинг салкам 50 фоизини 18 ёшга етмаган болалар ташкил этади. Болалар ва ўсмирлар салмоғи Республикамизда қатор янги мустақил давлатлардан анча юқори. Масалан, Россия ва Белоруссияда 15 ёшгача бўлган болалар ва ўсмирлар 24 фоиздан сал кўпроқни, Қозоғистонда 33,2 фоизни ташкил қилса, Ўзбекистонда бу рақам 43,1 фоизга етади. (И. А. Каримов. «Биздан озод ва обод Ватан қолсин», Т., 1994 йил, 20-бет).

Кўриниб турибдики, Ўзбекистон Республикасининг келажагини бошқариб борадиган кишиларнинг қарийб 50 фоизи ҳозир мактабларда ўқимоқда, болалар боғчаларида тарбияланмоқда. Шундай экан, Ватан туйғуси, миллий ифтихорни ёш авлод онгига сингдириб бориш таълим-тарбия муассасалари, оила, маҳалланинг муҳим вазифалари қаторига киради.

Мамлакат истиқболи бўлган билимдон ёшларни вояга етказишда «Камолот», «Соғлом авлод учун», «Улуғбек», «Умид» сингари қатор жамғармалар фаол иш олиб бориб, истеъдодларнинг намоён бўлиши, ўз ўрнини топишида салмоқли натижаларга эришмоқдалар.

Мамлакатимизда «Таълим тўғрисида»ги Қонун, Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури қабул қилингани ёшларнинг бахт-саодатини таъминлаш йўлида муҳим ислоҳот қадамларидан бўлди. Бундан уч йил аввал Самарқанд вилояти Халқ депутатлари кенгаши сессиясида сўзлаган нутқида мамлакат Президенти ёшлар ҳақида қуйидаги фикрларни баён этган эди: «Ахир ўйлаб кўрайлик, биродарлар, биз бугун не-не машаққатлар билан қураётган давлатимиз, мустақил ва ҳар жиҳатдан мустаҳкам мамлакатимиз эртага кимнинг қўлида қолади? Бугунги катта ислоҳотлар эвазига қўлга киритилаётган ютуқларимизни эртага фарзандларимиз давом эттиришга қодир бўладими — йўқми?»

Орадан икки йил ўтгач, давомчилар тайёрлаш янги изга қўйилди. Ўғил-қизларнинг мустақил, эркин ҳаёт кечиришлари, илм, ҳунар олишларини таъминлайдиган узлуксиз таълим тизими белгиланди. 9-синфни битиргач, ўз хоҳишлари билан академик лицейлар ёки касб-ҳунар коллежларига кириб билим ва малакаларини оширишлари, олий ўқув юртлари, аспирантура ва докторантураларда ўқишни давом эткизишлари учун кенг имкониятлар очилди.

Миллий дастурда белгиланган вазифаларнинг бажарилишини жадаллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг (1998 йил 24 феврал) «Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини бошқариш тўғрисида» қарори қабул қилинди. Унга биноан республикамизда фаолият кўрсатадиган академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари турлари ва йўналишлари кўпаяди. Улар учун тегишли бинолар, техник воситалар ва бошқа моддий базалар яратилади. Бу ўқув юртлари (академик лицей, касб-ҳунар коллежлари)да ишлаш учун тегишли мутахассисликлар бўйича ўқитувчи кадрлар тайёрлаш ишлари бошланади, янги таълим стандартлари яратилади, ўқув қўлланмалари, дарсликлар ёзилади.

Албатта, мамлакат бўйича бирданига ҳамма туман ва шаҳарларда касб-ҳунар коллежлари, тегишли академик лицейлар очиш мураккаб иш ва бу жуда катта тайёргарлик кўришни талаб этади. Вазирлар Маҳкамасининг қарорида 1998 йилда тажриба тариқасида ташкил этиладиган академик лицейлар ва коллежлар рўйхатини аниқлаш вазифаси кўрсатилган. Яна бир муҳим томони академик лицейлар, коллежларни ташкил этишда минтақаларнинг жуғрофий, демографик ва ижтимоий-иқтисодий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда оқилона жойлаштириш кўзда тутилган. Ота-оналар ва ўқувчилар учун шарт-шароитлар яратиш таълимнинг муваффақиятини таъминлайди.

Тармоқ вазирликлари, идоралар, корпорациялар, концернлар, уюшмалар ва корхоналар уларни моддий ва молиявий таъминлашни, ўқувчиларни касб-ҳунарга ўргатишни ва уларда амалий кўникмаларни тарбиялашни амалга оширадилар, мутахассисларга бўлган эҳтиёжни аниқлайдилар, битирувчиларни ишга жойлаштириш билан шуғулланадилар. Коллежларни тамомлаган ёшлар ишсиз қолишига йўл қўйилмайди.

Умуман олганда, Республикамизда таълимни ислоҳ қилишга бағишланган тадбир ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш йўл-йўриқлари уч босқичда белгиланган.

Биринчи босқич 1997-2001 йилларни ўз ичига олади. Бу босқичда кадрлар тайёрлаш тизими салоҳиятини сақлаб қолиш, унинг ривожланиши учун ҳуқуқий меъёрий, илмий-методик, молиявий-моддий шарт-шароитларни яратиш, ёшларга қизиқарли, чуқур билим бера оладиган кадрлар тайёрлаш ўқув стандартларини яратиш, янги ўқув режалари устида ишлаш, 9-синфдан сўнгги уч йиллик таълим — ўрта махсус ва касб-ҳунар билим юртлари (касб-ҳунар коллежи ва академик лицей) тизимига замин тайёрлаш, узлуксиз таълим-тарбия тизимига асос соладиган тадбирларни амалга ошириш, ижтимоий ҳимояни кафолатлаш каби вазифалар белгиланган.

Қатралар йиғилиб дарё бўлур

Иккинчи босқич 2001-2005 йиллар ва учинчи босқич 2005 ва кейинги йилларни қамраб олади. Бу вазифаларни бажаришда вазирликларгина эмас, жамғармалар ва бошқа ишлаб чиқариш корхоналари ҳам фаол иштирок этадилар.

Ҳозирги вақтда вилоятлар, туман, шаҳарлар, қишлоқларда ҳаётимизга энг зарур мутахассисликлар, касб-ҳунарлар ривожланиши учун бу ерларда аҳоли ўсиб боришини ҳисобга олиш, зарур бўлган таълим турларини очиш учун шарт-шароитлар яратиш, уларнинг моддий-техник базаларини ҳал этиш зарур. Бошқача айтганда, жойларда очиладиган ҳар бир ўқув коллежи ёки лицейлар шу минтақанинг халқ хўжалиги талабларидан, эҳтиёжларидан келиб чиқсин. Ҳозир шундай туман, қишлоқлар борки, баъзи зарур мутахассислардан бирорта ҳам кадр йўқ бўлатуриб, бошқа мутахассисликлардан эса кўплаб кадрлар қўлида диплом бўлгани ҳолда бошқа ишлар билан шуғулланишга мажбур бўлаяптилар. Бу албатта, ўтмишда республиканинг ўзига хос хусусиятлари етарлича ҳисоб-китоб қилинмай амалга оширилган тадбирлар оқибатидир. Шунинг учун ҳам мамлакат Президенти Олий Мажлиснинг 9-сессиясида сўзлаган нутқида: «...ҳозир тайёрланаётган 90-100 тага яқин мутахассисликдан қайси бири керагу, қайси бири керак эмаслигини ва янги замон талаб қилаётган янги мутахассисликларни аниқлаб олишимиз лозим. Зарур мутахассисликлар бўйича давлат буюртмасини белгилаб олишимиз даркор», деган эди. Демак, бундан буён ўқув юртларини битириб чиқаётган ёшларнинг мутахассислиги ва тайёргарлиги замон талабларига, бозор эҳтиёжига жавоб бериши лозим.

Эндиликда замонавий ихтисослар билан бирга, анъанавий қадимий касб-ҳунарларни қайта тиклаш учун барча шарт-шароитлар яратилди. Бундан ҳар бир қўлида ҳунари бор киши беҳад хурсанд. Шу ўринда бир оддийгина боғбоннинг менга айтган гапларини эслаб ўтиш ўринлидир. Бу гапларни Андижон вилоятининг Жалолқудуқ туманидаги «Ойим» қишлоғида эшитганман.

— Биласизми, ука, — дейди менинг суҳбатдошим кекса боғбон Собиржон ака Мамадалиев, — Ўзбекистон мустақилликка эришгандан кейин бизга ўхшаган боғбон, ҳунармандларга кенг йўл очилди. Президентимиз ёшлар тўғрисида қайғураяпти. Уларнинг ўқишлари, касб ўрганишларига алоҳида аҳамият бераяпти. Менинг саккизта фарзандим бор: уч ўғил, беш қиз. Ҳаммаси мевали дарахтларни пайванд қилишни, атиргулларни ҳар хил турларига янги навларни улашни яхши билишади. Худога шукур, қизларим турмушга чиққан хонадонлардаги қудаларимиз хурсанд. Чунки улар бизни хонадонда ўрганган пайвандлаш касбини янги хонадонга тушса ҳам унутганлари йўқ. Керак бўлса янги хонадонда турли мевали дарахтлар, атиргулларни пайвандлаб қўядилар.

Бундай ҳалол, меҳнати чиройли олийҳиммат кишилар сон-саноқсиз. Улар ўзларининг ота-боболари касбларини давом эткизиб, фарзандларига ҳам ана шу касб-ҳунарларни ўргатиб келмоқдалар.

Мана энди ана шундай касб-ҳунарларнинг равнақ топадиган даври келди. Бунга ҳукуматимизнинг ўзи шарт-шароитлар яратиб бермоқда. «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури Ўзбекистон ёшларининг илм-фан чўққилари сари интилишлари, ўзларини қизиқтирган касб-ҳунарларни эгаллашлари учун кенг қанот ёзишларига катта имкониятлар яратди. Миллий дастурни жорий этишда ўтиш даврининг ўзида тақрибан 65 миллиард сўм ажратиш мўлжалланган. Мамлакат раҳбари ёшлар тўғрисида қайғурар экан, «...фарзандларимизга ўзгалар ҳавас қиладиган озод ва обод Ватан қолдирайлик», дейди.

Тошпўлат ТОШЛОНОВ,
профессор

12 май — Халқаро ҳамширалар куни

Ўзбекистон ОАВ яна бир муҳим журнал билан бойиди. Ҳаётнинг ўзига хос масалаларини кўтариб, «Ҳамшира» журнали чиқа бошлади. Унинг саҳифалари фойдали маълумотларга тўла.

МИЛЛИЙ СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИМИЗ

Мустақилликка эришганимиздан сўнг, маънавий қадриятларимиз тикланиб, ҳар бир соҳада янги юксалиш бошланди. Бундан тиббиёт ҳам мустасно эмас. Бугунги кунда тиббиёт институтлари ва ўрта тиббий ўқув юртларида олинган билимларнинг ўзигина етарли эмас. Чунки тиббиёт йил ва ой сайин, ҳатто кун сайин ривожланиб, илмга бойиб бормоқда. Бу эса ўрта тиббиёт ходимларидан мунтазам равишда тиббий адабиёт, тиббий газета ва журналлар ўқиб, янгиликлардан бохабар бўлишни, ўз билимларини тинмай ошириб, дунё андозасига хос равишда такомиллаштириб боришни тақозо этади. Шундагина бемор тўла тиббий ёрдам олади ва тезроқ соғайиб кетади.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг «Лемон» лойиҳаси асосида мустақил мамлакатимизда ҳам 1997-1998 йилларда 13 та билим юртида янги турдаги ўқув ишларини ташкил этиш ва ҳамширалик ишини ривожлантириш борасида дунё миқёсидаги дастурлар ўқув программасига киритилди. Шундай қилиб, биз истиқлол туфайли дунё билан яқиндан танишмоқдамиз. Истиқлол туфайли бизни дунё танимоқда. Истиқлол туфайли биз илғор мамлакатларнинг тиббиёт тизими, уларнинг малакали мутахассислари фаолияти билан танишмоқдамиз.

Республикамиз соғлиқни сақлаш тизимида ўтказилаётган ислоҳотлар муваффақиятини фақат врачларгина эмас, балки барча тиббий ходимлар — ҳамширалар, фелдшерлар, акушерлар ҳам белгилайди. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимида 250 мингга яқин ўрта тиббиёт ходими ишлайди.

Республикада бир врачга тўртта ўрта тиббиёт ходими тўғри келади. Соғлиқни сақлаш тизимини дастурий асосда ривожлантириш режасида ушбу нисбатни ўнтага қадар етказиш мўлжалланган. Бу эса тиббиёт билим юртлари ва коллежларига ҳар йили қабул қилинадиган абитуриентлар сонини мунтазам ошириб боришни тақозо этади.

Давоми тўртинчи бетда

Аллома Ғафур Ғулом айтган экан: ТУҚҚАН ВАТАН ЭКАН — ЖАҲОНДА ГЎЗАЛ!

Ғафур Ғулом

ҲАММА ЕРДАН СЕН ГЎЗАЛ

Жаҳонда нима кўп — гўзал жойлар кўп
Товуснинг паридай ранго-ранг, сулим
Ўшқириб оқувчи ажиб сойлар кўп,
Бир ёғи ўрмону бир ёқ учурум.

Талай ўлкаларни кездим дарбадар,
Елкада хуржину қўлимда таёқ.
Шундай заминлар бор, оддий қуми — зар,
Бу ерда уч ҳосил бераркан тупроқ.

Писта, арғувон кўп афғон ерида,
Ножу, арчаларга бурканган Ҳирот,
Бинафша дарахти ўру қирида,
Жўшқин ирмоқлари — бўй бермас бўз от.

Ажиб манзарага эга Карачи,
Денгиз соҳиллари кўз илғамас кенг
Бирор тепаликка чиқиб қара-чи,
Ер, денгиз осмон туташ, теппа-тенг.

Деҳлида кирмаган кўчам қолмади,
Ажойиб-ғаройиб ҳар бир қадамда.
Тиззамда, кўзимда куч ҳам қолмади,
Пайдарпай ҳайратлар чулғаган дамда.

Аграда учратдим киши ақлининг,
Такрор бўлмайдиган мўъжизасини.
Тожмаҳал ерида кўргандай бўлдим,
Гўзал Андижоним андозасини.

Қаерда бўлмадим!
Нилнинг бўйида
Абулҳавл олдида ҳайронликда мот.
Беш минг йил намоён киши ўйида,
Эҳромлар, эҳромлар, баҳайбат, ҳайҳот.

Румода муқаддас улуғ Петрнинг
Машҳур жомесини қилдим зиёрат.
Колизей майдони хотиралар-ла
Спартак қалбларга берди ҳарорат.

Эйфел миноридан Парижни кўрдим,
Зеҳн сиғдиролмас эди ҳуснини.
Бир муддат Болқонда тентираб юрдим,
Қадамлаб ўлчадим эни-бўйини.

Ер ўғли эдим мен, шунинг учун ҳам
Бир пайт сайёҳликни қасд қилиб олдим.
Кўра-кўра чарчаб, ҳафсалам совиб,
Ниҳоят, Ватанга қайтиб йўл олдим.

Ҳамма кўрганимдан яхлит хулоса:
Туққан Ватан экан — жаҳонда гўзал!
Ўз юртим ерида унган ҳар майса,
Бегона юртларнинг гулидан афзал.

Зумуррад ҳавонгни тўйганча ютдим,
Ажойиб Ватаним, жоним Фарғона,
Водил сувларида бетимни ювдим,
Эҳ-ҳе, қанчалик кенг бизнинг замона!

ИККИ ШЕЪР

(Рафиқам Муҳаррамхонга атайман)

1. СОЧИНГ ОҚАРИБДИ

Вафонинг оқ йўли шунча узунми,
Сочингда мунчалар оқ кўп, Муҳаррам?
Ишқингда кезганим тонготарларни
Ўриб олгандирсан, шу дарранг кўркам.

Қирқ йил қирғин бўлса, қопқа тубида,
Бахтинг қўриғида ўзим посбон.
Ўзим қулоғингга шивирлаганда,
Бағримга очилган бағрингдек жаҳон.

Ёдимда ўша кун, талпинган юрак,
Бузиб қочаларди кўкрак қафасин,
Агар сезмасайди туташганини
Сенинг нафасингга ўзин нафасин.

Менинг Муҳаррамим, шеърлар ёзиб,
Кўнглингни овламоқ ниятим эмас.
Сочинг юлуғидан тузоқ боғлабон,
Қалбим бедонасин овлагансан, бас!

Вафонинг оқ йўли шунча узунми,
Сочингда мунчалар оқ кўп, Муҳаррам?
Шарафлар қутбидек икки чаккангга
Бутун мазмунимни ҳадя қилсам ҳам.

* * *

Не хушдур йил бўйи кун ўрта пайти
Укроп, помидорли серпиёз шўрва.
Жонингга қуввату руҳингга дармон,
Янги картошкадан пишган қўғурма.

Ошқовоқ мантиси, карам дўлмаси,
Қатиғу саримсоқ билан лаззатли.
Қийма тўлдирилган болгар қалампир,
Димлама бақлажон каби иззатли.

Қуёш тиғ урганда, чинор тагида,
Эриган новвотдай бир коса қовун.
Танангни яйратиб, ҳордиқ чиқариб,
Меҳнаткаш вужуднинг ростлайди тобин.

* * *

Сиз эй, озода дўстлар, бу кўнгилни эҳтиром айланг,
Мабодо ваҳшликда шуҳрати, оҳиста ром айланг.
Ҳамиша масту бепарво лобар танти бошимдан
Риё базмида аммо берие андуҳу жом айланг.

Кесиб томирларимни дилдаги зарбим билан пайваст,
Мақоми келди денгу базмингизда «Шашмақом» айланг.
Эсиз жонимга жонингиз сабабдан етгани озор,
Мудом айланг, мудом айланг, мудом айланг, мудом айланг.

Қаро дилларни равшан қилғали найзам қалам бўлди,
Кўзингиз ҳуққасиндадир сиёҳим, интиқом айланг.
Агар виждон аро бир партаве тушса бу сатримдин,
Бу эски қулни тутдик денгу Ғафурни Ғулом айланг.

МАВЛОНО ПАЙДОНИНГ КОНСУЛТАЦИЯЛАРИ

ҚОФИЯВИЙ НИСБАТ

«Қофиявий нисбат» деб шуни айтамизки, қофиядош сўзлар бир-бирларига ҳарф ва ҳижо жиҳатидан эмас, балки характер ва нисбатга яқин бўлурлар. Чунончи: бу йўлда тегирмон билан ўрдакни қофия қилиш мумкин. Чунки иккови ҳам сувда юради. Ёхуд бузоқ билан табуреткани — чунки ҳар иккови ҳам тўрт оёқли. Африқо билан тандирни — чунки иккови ҳам иссиқ ва ҳоказо.

Мисол келтириб кўрайлик:

Товуқлар қилурлар қақоғлаб тухум,
Ки андан ёзурман ушбу қоғоз.

Яъни бу ерда қоғоз билан тухум оқ бўлганлиги учун қофиядошдирлар. Бу консултациямизга қаноат қилмаганлар 39 (3074) сонли «Ёш ленинчи» газетасида босилган ўрток Ориф Юнуснинг «Она» номли оқ шеърини ўқисалар бўлур.

Шоир Мавлоно Пайдонинг ҳикматли сўзларидан:

Агар шоввага сув келмаса, тегирмон тақа-тақ тўхтайди.
Сувга тушган хўл бўлур,
Катта кўча йўл бўлур.
Соқов одам сўзламас,
Балиқ қумда сузолмас.
Хамак ўсиб қовун бўлур,
Мол ёғидан совун бўлур.
Қарздор бўлишдан, пулдор бўлиш яхшироқ.
Бўйра тўқилур,
Китоб ўқилур.
Яхши нарса, яхши бўлур.
Карнайчидан ошнанг бўлса, қулоғингга пахта тиқ.
Қовоқ дарахтда, ёнғоқ полизда ўсмас.
Олтмишга кирган бўлсанг, юз ёшингга қирқ йил бор.

ИККИ ДРАМАТУРГ УЧРАШГАНДА

— Хўш, йўл бўлсин. Мунча шошилавермасанг?

— Қўқон билан Наманган театрусига асаримни сотдим, энди Бухоро област районларига кетаётирман. Хўш, ўзингга йўл бўлсин? Асарингни бирор театруга ўтказолмадингми?

— Бир-иккита театруга олиб борган эдим, коллективдагиларга асарим ёқмади. Асарнинг номини ўзгартириб, Андижон томонга ўтсаммикан, деб турибман.

БОТИРЛИК

Юқори маҳаллали активларимиздан ўрток Қўшқулоғов ўз шахсий ихтиёри билан Ўзбекистон Радио комитети адабий бўлими томонидан уюштирилган бир адабий монтажни охиригача эшитишга туриш берди.

ИККИ БЎЛИНГАН «Қ» ҲАРФИ

Қичқириб турган хўрознинг бўйни шартта узилса, «қиқриқу»даги охирги «қ»нинг ярми бошида, ярми бўйнида эшитилади.

ГЕОЛОГИЯ ЯНГИЛИГИ

Навоий кўчасининг қоқ ўртасидан бир метрча лой, тупроқ қазиб олингандан сўнг, тагидан асфалт чиқибди, запас катта, деб айтадилар.

БАБ-БАРАВАР

Иккита маст бир-бирини «нодон-нодон» деб сўкиб муштлашмоқда эди. Хулиганликка қарши жазо қонунига мувофиқ бир йилдан кесилдилар. Дарҳақиқат, «нодон» сўзини иста чапдан ўнгга, иста ўнгдан чапга ўқи. Баб-баравар.

АФАНДИНИНГ МУЛЗАМ БЎЛИШИ

Афанди райпишчеторгнинг Маҳкамадаги ошхонасига кириб шўрва олибди. Шўрвага қошиқ солса ичидан битта эски сочиқ чиқибди. Ғазабланган Афанди шефповарни чақириб:

— Бу нима деган гап, шўрвангизнинг ичидан эски латта чиқса? — деб гап бошлаган экан, повар уни тўхтатиб:

— Нима демоқчи бўласиз, ўрток Афанди, — дебди, —олганингиз 3 сўмли шўрва-ю сизга энди латта чиқмай бир атрез бахмал чиқармиди! Баъзи одамлар тоза ҳам хулосахўр бўлиб кетган-да...

Бу гапдан сўнг Афанди чурқ этолмай мулзам бўлиб чиқиб кетибди.

ТЎТИ БИЛАН ШОИР

Бўлмағур бир поэмасини дўстига ўқиб бераётган шоирни кўрган тўти заҳарханда билан:

— Валақлашга-ку валақлайди-я барибир учолмайди, — дебдида, ўзи учиб кетибди.

ИККИ МАСТ ЎРТАСИДА

— Бугунги ичганимни ҳўкиз ичса, қорни ёрилар эди.

— Ҳафа бўлма, ҳўкиз ичмасдан ҳам тўрт оёқлаб юради.

ЎЗ-ЎЗИЧА

Қочган қуённинг орқасидан қувлаб етолмагани учун овчи ўз итидан койинганда, ит:

— Нафс учун қувлаш билан ҳаёт учун қочишнинг ўртасида етиб бўлмас узоқлик бор, — деб жавоб берган экан.

ОРЗУСИГА ЕТАДИГАН БЎЛДИ

Қудратиллахўжа деган бир киши: «Қўлимга мўмайроқ пул тушса, иккита олти газли гилам, битта галанский сигир, битта яхши радио, ўзимга шевиётдан костюм, хотинимга марварид олиб берар эдим», деб орзу қилар эди. Яқинда шу одам бир американкага мудир бўлди, демак, орзусига етади.

ТАРИХИЙ ПАРЧАЛАР

Пашша талаб ўтирган бир гадойдан, Искандар:

— Сўра сўраганингни! — деса, гадой:

— Қўлингдан келса пашшаларга буюр, мени чақмасинлар, — деган экан.

* * *

Маъдалихон бир шоирга шаҳардаги аҳмоқларни рўйхат қилишни буюрибди. Шоир ҳам рўйхатнинг бошига биринчи қилиб «Маъдалихон Умархон ўғли» деб ёзибди. Иккинчи қилиб ўзини ёзибди. Буни кўрган Маъдалихон ғазаб билан сабабини сўраганда:

— Сиз бош аҳмоқ бўлмасангиз, шу ишни буюрмас эдингиз, мен аҳмоқ бўлмасам, шу ишни бошламас эдим, — дебди.

* * *

Тошкент ҳокими генерал Апрелов: «Мен кўчага чиққанда, фуқаро юзини деворга ўгириб, кўзини юмиб турсин, шу иш менга таъзим билан баробар», деб буйруқ чиқарган эди, сабабини сўрабдилар:

— Чунки мен кўпинча ичиб файтонда қайт қилиб ўтираман, — деб жавоб берибди.

СУРАТДА: Ғафур Ғулом, қизи Олмос ва атоқли адиб Константин Симонов 1956 йил ўрталари. Сурат «МТ»да илк бор эълон қилинмоқда.

ОЛМОС

ОТА ҲУҚУҚИ БИЛАН

Эрталаб сочимни ювиб фенда (қуритгич) қуритиб ўтирсам, тўрт яшар набирам Шоҳруҳ ётоғимга кириб қолди.

Саломлашдик, сочимни аввал силади, ушлаб кўрди (ойнадан кўриб турибман) сўнг учидан бошимгача ўпиб чиқди.

Менинг юрагим алланечук увишиб кетди... Йиғлаб юбормай деб, ўзимни зўрға тутиб ундан сўрадим:

— Сочим ёқадими?

— Ҳа.

— Иси (у ҳидларга ўзимга ўхшаб сезгир) яхшими?

— Жуда, — деди чўзиб.

— Сен соч яхши кўрасанми?

«Ҳа» ишорасини қилди.

— Унда сени сочи узун қизга уйлантирамиз.

— Мен ўйналганман-ку.

— А... у ким?

— Зумят...

— Зумрат опанг-ку.

— Бўлмаса Суяйё.

— Сурайё ҳам опанг, амакингни қизи.

— Бўлмаса Комилага (аммасини қизчаси) ўйналайми, у ҳали кичкина-ку, ўйнашни билмайди-ку, — деди.

Шоҳруҳ ўйнаб юриш билан уйланишни фарқига ҳам бормас эди.

— Йўқ, сен катта дадангдек бўласан, ўшанда аянгдек чиройли сочи узун келин олиб бераман деяпман, хўпми — десам, гапни таги тугига ҳам етмай «ҳа» ишорасини қилиб, югуриб хонадан чиқиб кетди...

Аёллар сочини дадам яхши кўрар эдилар, умр йўлдошим ҳам набирамдек силаб қўяр эдилар, ўғил-қизларим ҳам сочимни яхши кўришди.

Насл сурибми, чеҳраси дадамга ўхшаб кетадиган набирам Шоҳруҳ ҳам соч яхши кўрар экан...

Таажжуб қиламан.

Бу бўлиб ўтган воқеа ёшлигим, болалигимни эслатди... Болалигимдан мени сочим муаммо бўлар эди. Уни ювиш, ўриш аям учун қийин бўлган, аввал янги ўсиб келаётганида ҳеч текис ётмас эди, кўплигидан тароқ ўтмас эди.

Аям зўрға уни пиликлар солиб, жамалак қилиб, ўримга киргизганлар. Сўнг остун-устун, 40 кокил бўлсин деб, жанжал қилардим. Майда ўрилган сочимни ечилиб кетмасин деб, учини қора ипак билан чатиб ёки пилик солиб қўяр эдилар.

Уйимизда ўғил болалар ичида ўсганим учунми тўполончи эдим, югуриб ўйнаганларимда сочим ечилиб юзим билан битта бўлиб кетарди. Акаларим «окала-окала» деб масхара қилишарди.

Сочим тўзиб кетганида дадам, «ёмон отга ёл битар» деб кулар эдилар.

Сочимни ҳеч эплай олмас эдим. Сочимни ювишни ўзи ҳар гал бир мушкул иш бўлар эди.

Ҳали кичкина қиз бўлганимда соч ювишимда дадам ҳам иштирок этар эдилар.

Мени кичкина курсига турғизишар, дадам бошимдан сув қуйиб турар, аям совун, қатиқ, ўсмалар билан ювар эдилар. Менга қолса, аямлар мени сочимни юлиш учун бошимни ювсалар керак деб ўйлардим-да, «оғриди» деб йиғлардим, шунда дадам асабийлашиб:

— Муҳаррамхон, сал секинроқ тараng, оғритяпсиз, сочи юлиняпти, — дердилар.

Менга жон кириб, баттар ўжарлик қилар эдим, сўнг аям асабийлашиб:

— Ўзингиз қаранг, чигаллигини, қийиқлигидан сочига тугун тушади-я, битта тешикдан ўнта соч чиққанми, тароқ ўтмаяпти-ку, — дердилар сочимни баттар тортиб, тараб...

Мен увиллаб йиғлайман, дадам асабийлашиб, чапиштирилган сув қолиб, адашиб бошимдан иссиғини қуйиб юборардилар, ана ундан сўнг йиғлашни кўринг, аям сочимни юлиб, юлиб тарайдилар, дод-дод билан бир амаллаб бошимни ювиб олишади.

У соч катта сочиқларга, чойшабларга ўраб бир кун қуритилар эди.

Аям билан дадам ўша куни чарчаб, анча вақт дам олишар эди.

Шу сабаб бошим бир ҳафтада бир марта дам олиш куни ювилар эди. Ундан кўпига аям-дадамларни асаблари чидамас, мени эса мажбур қилиб бўлмасди.

Хайрият, анча катта қиз бўлиб, сочимни аям иккаламиз ювадиган бўлдик. Аям:

— Катта бўлиб қолдинг, энди сочингни юваётганда «дада» деб йиғлама, уят бўлади, — дедилар...

Дадам қаерга борсалар сочимга хил-хил ленталар олиб келар эдилар. Аям сочимни чиройли қилиб, ўриб ўша ленталарни иккита лоладек қилиб чаккамга боғлаб қўяр эдилар.

Ҳамма ўртоқларимни сочимни ўрилганига ҳаваслари келар, лекин уни ювиш, ўриш азобларини улар билишмасди-да.

Мактабда ўқиб юрганимда мен шеърларни чиройли ўқирдим шекилли, мажлислар, ҳар хил слётлар, съездларда менга шеър ўқиттиришар эди.

Ўшандай мажлисларга мени опаларим олиб бориб, уйга қайтариб олиб келиб қўйишар эди.

Шунда ҳам сочим муаммо бўлар, аям уни чиройли қилиб ўриб қўймагунларича улар кутиб ўтиришар эди.

Томошабинлар, мажлис қатнашчилари учун Ғафур Ғуломнинг шеърини унинг қизи ўқиши бир бошқача завқ берса керак-ки улар мени олиб боришдан, сочим ўрилгунча кутишдан зерикмас эдилар...

Университетда ўқий бошлаганимда кўпгина дугоналарим сочларини янгича русумда чиройли қилиб қирқишиб причёскалар қилишадиган бўлишди.

Мени ҳам уларга ҳавасим келарди, «модный» бўлгим келарди, узун сочимни турмаклаб ҳам бўлмасди, оғирлигидан бошим орқамга осилиб қолгандек бўларди.

Сочимни ювиб қуритишга кўп вақт кетишини, баъзан ювганимда бошим оғриб қолишини, қийналишимни важ қилиб, дадамларга:

— Дада, мен ҳам сочимни қирқай — десам.

— Мош, энди катта бўлдинг, студентсан, мени «Момои гису набурида» мақоламни ўқигин ва ўзинг хулоса чиқариб, бу ҳақда бошқа гапирма, — дедилар.

Университетни битириш арафасида 1 май байрами куни эди. Курсдошларимиз билан «тоққа, лола сайлига» Ғишт кўприк атрофига бир автобус бўлиб бориб, дам оладиган бўлдик.

Кечқурун сочимни ювган эдим, кечаси билан қуриди, эрталаб ваннахонадаги ойнага қараб, уни тараяпсам, пешонамдаги майда сочлар кўпайиб, ўримга кирмай, ҳар томонга шох бўлиб чиқиб кетаверди. Кўзгу тагида қайчини кўриб, текислай дедим-да, қирқа бошладим. Қирқиб-қирқиб «чёлка» қилиб қўйибман, жингалак қилиб тарасам ярашгандек бўлди.

Мени курсдошларим кутишаётган эди, кечикаётган эдим. Кетаётганимни аямга айтдиму дадам параддан қайтмаган эдилар, келишларини кутмай кетавердим.

Аям, Олия опа (энага) байрам дастурхони билан банд, мени сочимга қарашга вақтлари йўқ эди.

Сайилга бордик, кечгача қизлар росса ўйнадик, тоғдан тоққа югурдик, бир-биримиз билан «муҳаббат» ҳақида мазза қилиб ёнбошлашиб гапиришдик. Курсимиздаги йигитлар кабоб, ош қилиб, бизга ўз «санъат»ларини кўрсатишди. Соат 4 ларда уйга қайтдик.

Эшикдан кирсам дадам гилос тагидаги сўри ёнига қўйилган стол атрофида яхши кўрган креслоларида ўтириб, чой ичиб газеталарни варақлар эдилар.

Мен салом бердим, байрам билан табриклаб, орқаларидан ачомлаб, юзларидан ўпмоқчи эдим, қўллари билан тўсдилар.

Ҳеч бундай қилмас, ҳар доим мендан олдин қаерларидан ўпишим кераклигини кўрсатгич бармоқлари билан кўрсатадиган дадам шундай қилганларига ҳайрон эдим.

Нима «гуноҳ» қилдим экан, билмайман, дадамни келишларини кутмай кетганимгамикин дейман, оқшом рухсат сўраган эдим-ку, эрталаб уйда йўқ эдилар-у, аямга айтган бўлсам — дейман.

Дадамни у ёқларидан, бу ёқларидан ўтаман, ҳеч гапирмайдилар.

Охири юрагим сиқилиб «уҳ» тортиб юборсам,

— Чойингни ич, — дедилар.

Мен гапирдилар дедиму, сўрамасалар ҳам булбули гўё бўлиб, сайилдаги бўлган воқеаларни ҳаракатлар билан айтиб бердим.

Ҳар доим курсимизда бўлган воқеаларни қизиқ-қизиқ қилиб айтганимда.

— У нима деди, сен-чи, — деб қизиқиб сўрайдиган дадам индамай газетага қараб, ўқимай ҳам ўтирар эдилар.

Мен билан гапиришгилари, мени кўргилари келмаётганини сезиб турар эдим.

Шундай қилганларида мендан чой ўтармиди.

Мени энг ёмон кўрган ишим бировни мендан аразлаши, мендан хафа бўлиши эди. Мен ўзим бир нарсадан, гапдан хафа бўлсам, узоқ хафа бўлиб, кўнглимга ғаразликлар тугиб юролмаслигимни дадам яхши билар эдилар. Бирон нарсадан биров норози бўлса, тўғри юзига бор гапни айтиб, орани очиқ қилиб аниқлик киргизилишини хуш кўрардим.

Мен нима қиларимни, нима деяримни билмайман, дадамни ҳеч, ҳеч ранжитгим, хафа қилишни хоҳламайман-ку нимаббало қилдим экан, дейман.

«Дадажон, газеталарда шеърингиз чиқибди, ўқиб берай» — дейман, индамайдилар.

«Оёғингизни ювиб қўяй (мен оёқларини ювишимни яхши кўрардилар), тирноқларингизни тозалаб, маникюр қилиб қўяй» (бу ишни ҳам яхши кўриб фақат менга ишониб қилдирардилар) дейман, индамайдилар.

Мени юрагим сиқилиб, йиғлаб юборай деганимни билдиларми: — Сочингни қирқдингми? — дедилар ҳеч гап бўлмагандек овозда.

Мен ҳам чёлкам (гажжагим) дадамга ёқди шекилли деб.

— Ҳа, озгина олдини, ярашибдими? — дедим.

Дадам ғижиниб кетдилару индамай ўзларини босиб ён чўнтакларидан бир нарсани олдилар, у оппоқ хитой қоғоз эди. Аста оча бошладилар (мен ўйлайман, оббо, яна менга келган бирор муҳаббатномамикин, бирор беҳаё шеърлармикин), унга эрталаб мен қиймалаб ташлаган ва шошилиб йиғиб кетмаган сочларим саранжомлаб йиғиб ўралган эди. Кайфим учиб кетди, билмайман қай аҳволда эдим, кўзим тўрт бурчак бўлиб жингалак қилган чёлкам тўғри бўлиб осилиб қолгандек бўлди. Жазони кутардим...

— Сенга соч керакмасми? Бу сочларингни ўстиргунча, ўримга киргизгунча онанг иккаламиз нималар қилмадик? Қирқишдан илгари шуларни ўйласанг бўлмасмиди? Чиройлигини қара...

Ростдан ҳам, оппоқ хитой қоғозда кесилган сочларим қоп-қора бўлиб химралиб учқунланиб ётарди.

Қани шу сочларимдан, шу топда бир арқон бўлсаю ўзимни оссам-у дадамни олдиларидаги хижолатдан қутулсам, дадамни мендан хафа бўлганларини кўрмасам. Нима қилсамки, нима десамки, дадамни бироз юпатиш йўлини излайман.

— Дадажон, сочим тез ўсади-ю яқинда қирққаним билинмай кетади, хафа бўлманг, — дейман...

Дадам бўлсалар хитой қоғоздаги сочларимни лабларига теккизиб, қайта ўраб кўкрак чўнтакларига солиб қўйдилар.

Мени этим жимирлаб бутун дадамни аямларга ёзган шеърларидаги «сочинг юлуғидан тузоқ боғлабон», менга аталган «қизимнинг қаро сочларига бўлсин деб шона» деган ажойиб мисралар бекорга ёзилмаган экан. Дадам сочларимизни шунчалик яхши кўрар эканлар, деган фикр хаёлимдан зумдек ўтди.

Дадам бироз сукутдан сўнг:

— «Момои гису набурида»ни ўқиганмисан? — дедилар.

Мен ердан кўзимни узмай «ҳа» ишорасини қилдим.

— Илоё ҳеч аёлларни сочи ўшандақа қирқилмасин, — дедилар.

Қани эди... қани эди, ўша вақт қайтиб келса-ю мен дадамни ҳеч-ҳеч хафа қилмаган бўлсам эди...

Сочимни яна бир марта дадам вафот қилганларида ёйиб мотам тутганимда, кўнглим каби ёзилмас чигал бўлиб кетганида, ярмидан қирқиб ташлаганман...

ҒАФУР ҒУЛОМГА БАҒИШЛАНГАН САҲИФА
УСТОЗ ВАҲОБ РЎЗИМАТОВ КЎМАГИДА ТАЙЁРЛАНДИ

«МУШТУМ» ЖУРНАЛИ МЕҲМОНИМИЗ

«МУШТУМ»НИНГ ОИЛА АНКЕТАСИ

1. Сизнингча оила мустаҳкамлигининг сири нимада?
2. «Эр-хотиннинг уриши — дока рўмолнинг куриши» мақолига ўхшаш воқеа Сизнинг турмушингизда ҳам рўй берганми? Бунга кўпроқ ким сабабчи бўлади?
3. «Бир гапдан қолинг келинжон» дейди кўпинча қайнона ё қайнота. Бу келинлик ҳуқуқини чекламайдими?
4. Оила ҳақида бирор бир кулгили ҳангома ёки латифа айтиб берсангиз?
5. Ёш оилаларга энг қисқа маслаҳатингиз?

Тўти ЮСУПОВА, Ўзбекистон халқ артисти:

1. Эр-хотиннинг бир-бирини тушуниб, бир ёқадан бош чиқаришида! Бундай оила ҳамиша мустаҳкам бўлади.

2. Бу мақол ҳамма оилаларга — биз мустаҳкам дегувчи оилаларга ҳам тегишли. Тортишувларсиз оила бўлмайди. Кўпроқ бир гапдан қолмагани сабабчи бўлади. Бир гапдан қолгани бизга ўхшаб яшайверади-да!

3. Буни ҳар ким ўз қаричи билан ўлчайди. Менинг ҳам ойдай иккита келиним — қизим бор. Ҳаммамиз бирга яшаймиз. Мен уларга эмас, ўғилларимга бу гапни такрорлайман. Келин — бу аёл. Невараларимнинг меҳрибон онажониси, ахир!

Мана, ҳамкасбим, турмуш ўртоғим Миргиёс Соатов билан бирга 42 йилдан буён бир ёстиққа бош қўйиб, аҳил яшаб келяпмиз. Бир қиз, икки ўғилни тарбиялаб, вояга етказдик. Бир-биридан ширин тўққизта неварамиз бор, айланай.

4. Бунга анча бўлган. Касал бўлиб ётиб қолдим. Ишхонага беш кун учун бюллетен олиб боришим керак, поликлиникага бордим. Дўхтир текшириб кўрди. Сўнг эшигига номи ўрисча ёзилган хонага бориб, манавиларни расмийлаштиринг деб, касаллик тарихимни қўлимга тутқазди.

Энди денг, коридорда юрибман: у ёққа бораман, бу ёққа келаман, ҳалиги ўрисча ном эсимга келмайди-эй. Хуллас, минг уриниб, хотирладим: «КПСС» деган эди-ку! Хоналарнинг эшигига бир-бир қараб чиқдим ҳам. Бунақа ном йўқ. Ҳалиги дўхтирнинг олдига асабийлашиб кирдим, икки-учтаси суҳбатлашиб турган экан.

— Йўқ-ку, — дедим, — «КПСС» деб ёзилган хона.

Дўхтирларнинг ҳаммаси менга қараб, бирданига хохолашиб, кулишиб юборишди. Мени текширгани кўзларини арта туриб:

— Опажон, «КПСС» эмас, «ВКК» деган эдим, — деса бўладими!

Соддаман-да, болам, соддаман!

5. Умр қисқа, зурриёд орттиринг! Ширинсухан бўлинг — тил ҳамма нарсага мойил!

Ҳалим БОБОЕВ, Тошкент Давлат Юридик институти ректори:

1. Барчамизга маълумки, мамлакатимизнинг асосий қонуни — Конституциямизда таъкидланган қонун-қоидаларни ҳаётда қўллаш ва кундалик турмуш тарзимизда амалга ошириш бевосита инсонларнинг маънавий дунёсига, уларнинг тарбиясига боғлиқдир. Зеро, инсон тарбиясига, дунёқарашига, маънавий ва сиёсий йўналишига, эътиқодига, асосан, оилада замин яратилиши ҳеч кимга сир эмас.

Мадомики шундай экан, демак, оила мустаҳкамлигининг сири эр-хотиннинг муносабатига боғлиқдир. Оила кичик бир жамият ва унинг раҳбари эр бўлса, оиланинг саодатли ва мустаҳкам бўлишининг шартларидан бири эр-хотиннинг тотувлигидир. Ҳар бир эр-хотинлик муносабатлари ақл-идрок ва ўзаро иззат-ҳурмат доирасида бўлиши шарт. Ана шундагина, оила пойдевори мустаҳкам бўлади.

2. Очиғини айтиш керакки, «дока рўмолнинг тез-тез куриб туриши» ҳар бир оилада рўй бериши табиийдир. Буни ҳам дейдилар. Чунки киши баъзан ишдан, юмушлардан чарчаб, толиқиб ёки асабийлашиб келадиган пайтлари бўлади. Айтмоқчи бўладиган ҳолатимиз шундай чоғларда рўй бериб қолиши мумкин. Нима бўлган тақдирда ҳам ким сабабчи бўлишидан қатъий назар, эр-хотиннинг бир-бирини тушуниши, меҳр-оқибати, садоқати ҳамиша бошларига тож бўлиб туриши кифоя. Ор-номус, уят ва андиша, раҳмдиллик оиладаги ўзаро кўнгилсизликларнинг олдини олиш манбаидир. Бунақа пайтларда мен ҳамиша хушчақчақ бўлишга ҳаракат қилиб, бахтиёрликни ўйлайман. Шунда барча гиналар унут бўлиб, оилада хуш кайфият ҳукмронлигини давом эттираверади. Энг асосийси, ЎРТАДАГИ ЎЗАРО ИШОНЧ МУСТАҲКАМ БЎЛСА БЎЛДИ, муҳими шу!

3. Халқимиз орасида «Қизим сенга айтаман, келиним сен эшит» мақоли бежизга яратилмаган. «Бир гапдан қолинг келинжон» дейилиши ҳам келиннинг ҳақ-ҳуқуқини асло чекламайди. Аксинча, панд-насиҳатлар келажакда ўз мевасини бериши шубҳасиздир.

4. Ёзиб қўй, укажон.

Эр-хотиннинг бир умр бирга яшашининг ўзи энг катта ҳангома. энг катта латифа!

Оилада хотинки, эри устидан «революция» қилишга уриндими, ана ундан кейин кўрасиз, латифаю ҳангоманинг «зўр»ини.

«Революция»сиз турмуш — олтину кумуш! Бўладими!

5. Сабр-тоқат, чидамлилик, иноқлик, кечирувчанлик, раҳмдиллик ва хушчоқлик тилайман!

Муҳокама учун мавзу

КЎРМАГАННИНГ КЎРГАНИ...

Маҳаллада ўрта ҳол яшаб, наридан бери кун кўриб келаётган Мақсуда ая бирдан ўзгарди. «Ким эдинг-ку, ким бўлдинг» дейдиган мард йўқ. Тўғри-да, илгари ая озмунча қийинчиликларни бошидан кечирмадими? Турмуш ўртоғи урушдан ногирон бўлиб қайтиб келгандан сўнг, оғир меҳнатни кўтармай, ёнларидагина мактабда қоровулчилик қилиб, шу ердан нафақага чиққан эди. Беш йилдан ошди бандаликни бажо келтирганига. Ая эса маҳалладагиларнинг кўрпа-кўрпачасига пахта солиб қавиш, шунинг орқасидан уч-тўрт сўм орттириб болаларини катта қилди, ўқитиб ўйлантирди.

Аянинг бахтига учала ўғли ҳам топармон-тутармон чиқиб қолди. Улар қариганда онасини етти қават кўрпачага ўтқазиб қўйишди. Катта ўғли қурилиш базасига бошлиқ, ўртанчаси тижорат дўконида мудир, кичиги қассоб, пичоғи мой устида кун кўраётирлар. Уч ўғлон биргалашиб ҳашаматли ҳовли солишди, қўша-қўша машинали бўлишди. «Кўрмаганнинг кўргани қурсин» деганларича бор экан. Пулларнинг сувдек оқиб келиши, кундан кунга ортиб бораётган бойлик Мақсуда аяга ўз таъсирини ўтказмасдан қолмади. Ҳар ҳолда бу камсуқум, беозор аёл камтарликни қўлдан бой бериб қўйди. Калондимоғ, мансапарадиган бўлиб қолди. Ая феълидаги бу ўзгаришни сезган аёллар афсус билан: «Илгариги Мақсуда аядан асар ҳам қолмади-я» деб қўйишарди. Ростдан ҳам баъзи оилаларда рўзғорда у-бу етишмай турган бир вақтда, аянинг бир уй хотин-халажнинг ичида «Бизда фақат қўлда сўйилган қўй гўшти еймиз, бошқасини таъбим тортмайди, шунинг учун Собиржоним ҳар ойда битта қўй олиб келиб сўяди» деб, билиб-билмай айрим аёлларнинг кўксига ниш уриб қўйганини ая тушуниб етармикин? Ҳадеб, нима кийганию, нима еганини гапиравериш ҳам кишининг ғашига тегаркан. Бу каби мақтанишларга ақлли, фаросатли аёл унчалик эътибор қилмаса ҳам керак, лекин топиш-тутишини чамаламасдан «Мен ҳам фалончидақа кияман, мен ҳам фалончидақа яшайман» деб уйида кунда жанжал кўтарадиган аёллар озми?

Маҳаллада яхши гап ҳам, ёмон гап ҳам тез тарқалади. Не ажабки яқинда «Мақсуда аянинг тижоратчи ўғли катта камомад билан қўлга тушиб, бутун мол-мулки давлат фойдасига мусодара қилинибди» деган овоза тарқалди. Ҳозир иши терговда эмиш. Ая эса юрак чанглаб бехуш ётганмиш. Шунча мол-давлат қўлдан чиқиб кетадию, бунга томошабин бўлиб туролмайди-да, ахир! Пул жигардан пайдо бўлади деганлари шумикин? Ая бойликнинг бу дунёда абадий эмаслиги, тўкликка шўхликнинг салбий оқибатлари ҳақида ҳеч бир ўйлаб кўрганмикин? Ўғилларига ҳалол билан ҳаромнинг фарқига боришга, инсоф диёнатдан насиҳат қилганмикин. Бу ёғи бизга қоронғу.

Ая нимага ишониб маҳалладаги аёлларни менсимай қўйди? Ҳар ерда ўзини тарозига солди. У ўз хатти-ҳаракатлари билан эл назари эътиборидан четда қолиб, маҳалладошлари орасида ҳурматини йўқотиб қўйишининг нега олдинроқ тушуниб етмади? Бу ҳақда Сизнинг ҳам фикрингизни билмоқчи эдик, азиз муштарий?

А. СОЛИҲОВА

Эркин ВОҲИДОВ

АСАЛ ОЙИ

Асал ойи қисқагина дам,
Бир ойгина этади давом,
Бизда эса йиллар ўтса ҳам
Асал ойи бўлмайди тамом.

Бизнинг ҳаёт ошиқ аҳлининг
Тилларида ғазал бўлади.
Севги билан қурилган умр
Сўнгигача асал бўлади.

ХОТИН ТИЛИ

— Бу гап битта Ражабга эмас, қолганларга ҳам тегишли, — дея ҳикоясини бошлади ҳамкасбимиз Тўлқин ака. — Уйланганимнинг дастлабки кунларида мен ҳам бу тилни унчалик менсимай, бир ҳафта — ўн кунда ўрганиб оламан, деганман-у, аслида катта хато қилганман. Хотин тили шунақа мураккаб тил эканки, одам беш йилда битта тилни ўрганиши мумкин, лекин хотин тилини бутун умрини сарфлаб ҳам ўрганиш қийин экан. Бу тил билан тугилган сўзни тиш билан ҳам ечолмайсан...

— Сиз қандай қилиб ўргангансиз? Биринчи ўрганган сўзларингизни айтиб беринг, — дедик жўр бўлиб.

Тўлқин ака давом этди:

— Янги келин-куёв бўлган пайтимиз, ота-онамиз билан рўзғор битта, битта дастурхондан овқатланамиз. Олдинлари эътибор бермаган эканман, бир куни кечга бориб, овқатни еб бўлгач, хотин дастурхонни йиғиштириб олдида, ичкарига кириб кетди. Биз, янги куёв шалтай-балтай деб ўтираверибмиз. Орадан бир соатча вақт ўтгач, отам:

— Ўғлим, сени келин чақиряпти, — деб қолдилар.

— Эшитмадим-ку, ота, қачон чақирди?

— Чақирганига бир соат бўлувди, ўғлим, қулоғинг том битганми?

— Қўйсангиз-чи, ота чақирса эшитардим, кар эмасман-ку!

Отам елкамга қоқиб, кулдилар:

— Келин бир соат олдин туриб кетгани — бу сени чақиргани! Буни хотин тили дейдилар! Қани, тур ўрнингдан!..

Ичкарига кирсам, ҳақиқатан ҳам келин аразлаб ўтирибди. «Чақирганимга бир соатдан ошди, келмайсиз», деди қовоқ осиб...

Орадан тўрт-беш ой ўтди. Қишнинг чилласи, ташқари, дов-дарахт оппоқ қор билан қопланган. Хотин бўлса, қулоғимга, «анжир егим келяпти» деб қолди. Ўзим нимадандир тажанг бўлиб ўтирган эдим, уришиб бердим. Тўғри-да, қишда анжир нима қилсин, олма бўлганда ҳам бошқа гап эди.

Жанжалимизни отам эшитган эканлар, ёнларига чақирдилар.

— Ғўрсан-да, болам, ғўрсан, — дедилар кулиб, — ҳалигача хотин тилини ўрганмадинг, а? Келин бу билан ўз тилида бошқа нарсани айтган, сен эса тушунмагансан. «Яқинда сиз ота, мен она бўламан» деган, саводсиз!

Уятдан қизариб кетдим...

Биринчи фарзандимиз туғилганда уйимиз тўйхонага айланди. Опа-сингил, хола-амма, тоға-жиян деганларидай, қариндош-уруғ бир ҳафтача остонамизни тепкилашди. Бир куни навбатдаги меҳмонлар тарқалгач, хотин бешикка суяниб гап бошлади:

— Холангизнинг катта қизининг қулоғига қарадингизми? — деди.

— Қулоғига нима қилибди?

— Ўзим шунчаки айтяпман-да, — деди гапни мухтасар қилиб.

— Бировнинг қулоғида нима ишинг бор? Ўзингни билсангчи! — деб койиб берсам, «сиз одамни тушунмайсиз» деб дийдиё қилди. Онам кириб, мени отамнинг олдига чақиртириб, келинни овунтира кетдилар. Отамга гапириб берсам, яна кулдилар.

— Келин «зирак олиб беринг» демоқчи бўлган, сен хомкалла бўлса... Бу кадини қачон ишлатасан? — Отам бошимга чертиб қўйдилар.

Шу-шу бўлди-ю, мен бу кади бошни ишлатадиган, хотиннинг гапидан, имо-ишорасидан, юриш-туришидан нима демоқчилигини билиб оладиган бўлдим.

Бир куни ишдан чарчаб борсам, ошхонада миз-миз йиғлаб ўтирибди. Олдида қўшнимиз Муяссархон, эгнида йўлбарс терисидан тикилган палто. Эшикдан киришим билан хотин ҳе йўқ, бе йўқ, шашт билан оғиз жуфтлаган эди, шартта тўхтатиб:

— Бўлди қил, менда унақа пул йўқ! — дедим.

Бу хотин тилини анча пухта ўзлаштириб олганимдан далолат эди.

Илҳом ЗОЙИР

БЎЙДОҚЛИК ҲАҚИДА КИМ ҚАНДАЙ ЁЗАР ЭДИ?

Абдулла ОРИПОВ:

Қани, айт, мақсадинг нимадир, бўйдоқ,
Нега анграясан, кўзларинг ғалат.
Нечук керак бўлди сенга уйланиш,
Нечук керак, ғалва, шунақа ҳолат.

Елиб-югурасан то уйлангунча,
Сўнгра пайтавангга куртлар тушади.
Буни ҳаёт дерлар, бўйдоғим, ҳаёт,
Афсус, ҳўкиз қилиб қўшга қўшади.

Омон МАТЖОН:

Ўртамизда биргина бўйдоқ —
Бирам лаванг, жудаям тўмтоқ.
Ўртамизда биргина бўйдоқ —
Еб-ичиши коняк, қовурдоқ.

Ўртамизда биргина бўйдоқ,
Уйланишни қилмайди хаёл.
Ишхонага уни ҳар куни
Излаб келар уч-тўртта аёл...

Ўртамизда биргина бўйдоқ...

Муҳаммад ЮСУФ:

Ғариб деманг бўйдоқни, ғариб,
Сизни хафа қилиши мумкин.
Биздан кўра ҳозирги бўйдоқ,
Кўп балони билиши мумкин!..

Ҳеч кимсага ўхшамас бўйдоқ,
Сал айниши ёшликдан лекин.
Оҳ-воҳ қилиб, йиғламас бўйдоқ —
Бўйдоқ фақат... кулиши мумкин!

«Бўйдоқшунос» Амир БОЛА қоғозга туширди

Суратда: журнал ижодий жамоаси иш устида

ЗОЙИЧАНГИЗГА ҚАРАБ ҚЎЯСИЗМИ?

11 майда Ойнинг ўн бешинчи куни. Бугун ой тўлган кун. У Ақраб буржи бағрида ярақлаб турибди. Кўзларимизни қувонтиряпти. Дилларимизга ҳаёт шомларидан ёрқин муждалар олиб киряпти. Эсингизда бўлса, ўтган ой ҳам Ой тўлганда Ақраб буржида меҳмонда бўлган эди. Қанчалар фасиҳ ва мафтункор кунлар, мафтункор кечалар. Одамнинг яшагиси келади. Яхшиликларга, қутлуғ ишларга қўл ургиси келади. Реал режалар тузиб, енг шимариб уларни рўёбга чиқариш устида ўйлаш қанчалар кўркам натижалар беради.

Ой тўлган кечаларда одамда ижодий қувватлар тўлиб тошади. Кўнгил кўтаринки ҳиссиётларга тўлади. Кўнгил эрк истайди. У ўз табиий салоҳиятларини энг юксак даражада намоён этишликни хоҳлайди. Маънан ва руҳониян юксакликка эришган одамлар худди мана шу даврда кўп улуғ ишларга қодир бўладилар ва уларни рўёбга чиқарадилар. Иродаси сустроқ, ланжликка мойил кишиларни ҳам коинот шу вақт ичида янгиланишга чорлайди. Руҳий қувватларни ақл билан бошқариш, доим ахлоқий-маънавий чегараларни ёдда тутиш инсоний жиҳатдан гўзал натижалар беради.

Шу ҳафта оилаларда иноқлик, аҳллик, муҳаббат ришталари маҳкамроқ боғланади. Фақат унутилмасинки, тизгинсиз, бевошвоқ ишқ-муҳаббат кўнгилсизликлар, ўз-ўзидан норозиликлар, совуқчиликларни ҳам бошлаб келиши эҳтимолдан ҳоли эмас. Муносабатларнинг ўртачаси хайрли деган ҳикмат майнинг шу гўзал кунлари неча-неча бор исбот топади.

МИЛЛИЙ СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИМИЗ

Боши иккинчи бетда

Ўзбекистон республикаси соғлиқни сақлаш вазирлигида ҳамширалик фаолиятини ислоҳ қилиш зарурати туфайли ўрта тиббий таълим концепцияси ишлаб чиқилди. Унда мутахассис тайёрлашнинг кўп босқичли тизими кўзда тутилган. Шунингдек, ўқитувчилар ҳамда ҳамширалик фаолиятининг ташкилотчиларини тайёрлашга ҳам алоҳида эътибор берилди.

Ҳозирда ўрта тиббий ихтисосликлар таснифи қайта кўриб чиқилиб, у жаҳон андозаларига мосланган. Унда фелдшер-лаборантлик, тиббий фелдшер ва фелдшер-ҳамширалик ихтисослиги қўшилган.

Соғлиқни сақлаш вазирлиги янги турдаги тиббиёт мутахассиси тайёрлаш бўйича тажриба ўқув режаси — «ҳамшираликнинг кўп қиррали фаолияти»ни тасдиқлади. У уч йиллик таълимга мўлжалланган. Барча фанлар бўйича ўқув режалари тайёрланган.

Эски ўқув режаларидан ўрин олмаган кўпгина янги фанлар жорий этилди: хусусан, тиббий биофизика (компютерлаштириш асослари билан), лаборатория ва тадқиқотнинг функционал усуллари, клиник фармакология ва фармакотерапия асослари, гигиенанинг барча турлари (меҳнат, овқатланиш, болалар ва ўсмирларга тааллуқли), бошқарув ва статистика, ҳамширалар иш юритувчи, электрон тиббий техника, геронтология, онкология ва бошқалар.

Ўқув жараёнига «Ҳамширалик фаолияти фалсафаси», «Ҳамширалик жараёни», ҳамширалик иши бўйича «Янги глоссарий» каби янги тушунчалар киритилди.

Бутун жаҳон шиддатли ислоҳотларни бошдан кечирмоқда. Ҳамширалик фаолияти ижтимоий муҳит таъсири остида бўлганидек, ўзи ҳам унга таъсир ўтказмоқда. Ҳамширалик иши биз яшаётган ижтимоий муҳит билан биргаликда ривожланишга маҳкум, чунки унинг ўзи биз билан бирга яшаётган ва иложи борича ёрдам беришга мажбурий бўлган одамлар учун мавжуддир.

Ўзбекистон Республикасининг «Фуқаролар соғлиғини сақлаш тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши, тиббиёт ҳамшираларининг аҳолига тиббий ёрдам кўрсатишини бутун чоралар билан кучайтириш, оналик ва болаликни ҳимоя қилиш, соғлом авлодни камол топтириш борасидаги ғамхўрликлар миллий тиббиётимиз ва фармацевтикамиз ривожи йўлидаги саъй-ҳаракатларни кенгайтирди. Бу ҳужжатнинг қабул қилиниши тарихий воқеа бўлди. Қонунда фуқаролар соғлиғини сақлаш принциплари акс этибгина қолмай, балки унда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг ваколатларидан тортиб, барча давлат органлари, корхоналар, жамоат бирлашмаларининг вазифалари ҳам белгилаб берилган.

Республикамизнинг тиббий-санитария ёрдам кўрсатиш тизими ҳам Қонун орқали чуқур ўзгарди ва ҳамшираларнинг олдига муҳим муаммоларни қўйди.

Соғлиқни сақлаш тизимини қайта ташкил этиш жараёнида ўрта тиббиёт ходимларининг мавқеи ортиб бормоқда, уларни аттестациядан ўтказиш масаласига ғоят катта эътибор берилмоқда.

Республика Вазирлар маҳкамасининг «2000 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ ижтимоий инфраструктурасини ривожлантириш дастури тўғрисида»ги қарорида аҳолига тиббий ёрдам кўрсатиш, саломатлигини тиклаш, санитария-профилактика ишлари кўламини кенгайтириш, уларни аҳолига яна ҳам яқинлаштириш мақсадида қишлоқ врачлик амбулатория ва қишлоқ участка шифохоналари ўрнини босадиган қишлоқ врачлик пунктлари тизими ташкил этилиши аҳолининг тиббий ва ижтимоий билимлари ҳажмини ошириб бориш билан биргаликда ўрта тиббиёт ходимларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш масаласини янада зарурий қилиб қўяди.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йил 9 декабрдаги Фармойиши билан ташкил этилган Республика комиссияси томонидан ишлаб чиқилган Оила манфаатларини таъминлаш борасида 1998 йилда амалга ошириладиган тадбирлар Давлат дастурида ҳам ҳамширалар олдига бир қатор муҳим вазифалар юклатилган.

Касалга фақат дори, укол ва массажнинг ўзи етарли эмас. Биринчи галда унинг руҳиятини кўтариш керак. Машҳур файласуф ва олим Сукрот «Киши руҳини даволамай туриб, унинг танасини даволаш мумкин эмас», деган эди. Мана бу ҳолда ҳамширанинг роли катта. Айниқса, навбатчи ҳамширалар бемор билан кўпроқ мулоқотда бўладилар. У бемор организмидаги ҳар хил ўзгаришларни, унинг руҳияти ва кайфиятини кўпроқ кузатади. Ҳамшира бемор аҳволидаги ҳар хил ўзгаришларни биринчи бўлиб билади. Шу боис лозим бўлса, унга ёрдам беришга тайёр туриши керак. Бунинг учун эса ҳамшира етарли билим ва тажрибага эга бўлиши зарур.

Мана шуларни инобатга олиб, Соғлиқни сақлаш вазирлиги «ҲАМШИРА» журнали (илмий-амалий, тиббий-маърифий)ни таъсис этди. Бу журналнинг таъсис этилиши республикамиздаги 250000 га яқин ўрта тиббиёт ходимлари ҳаётида муҳим воқеа бўлди.

Журнал ўз олдига ўрта тиббиёт ходимларининг назарий ва амалий билимини юксалтириш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш, маънавий ва маърифий савиясини ошириш; мамлакатимизнинг бой тиббиёт тарихи билан таништириш, одоб-ахлоқ, касбга садоқат руҳида тарбиялаш, ҳамшираларнинг бемор ва дўхтирлар билан муомала санъати, шунингдек, кийиниш, уй ишлари, пазандалик, келин-куёвларга тиббий маслаҳатлар, дори-дармонлар, ҳамширалик иши, чет эл ҳамширалари ҳаёти, жон, руҳ, умр, хосиятли жойлар, шифобахш табиат, оила, турмуш, хуллас, саломатлик ва инсон ҳаётига доир барча масалаларни кенг кўламда ёритишни мақсад қилиб қўйган. Ҳозирги кунда журналнинг нишона ва 1-сони босмадан чиқди. Журналнинг нишона сони тарқалиши билан 1-сонига 40.000 обуна бўлинди.

Бундан ташқари, журнал саҳифаларида соғлиқни сақлаш муассасаларининг турли соҳаларида хизмат қилувчи ўрта тиббий ходимларнинг вазифалари, ҳуқуқ ва жавобгарликлари ҳақида маслаҳат мақолалар бериб борамиз. Кейинги сонларда асосан ҳамширалар, фелдшерлар, лаборантлар, фармацевтлар, ўрта маълумотли тиш дўхтирлари, доялар ҳамда ўрта тиббиёт билим юртлари ва лицейларининг талабалари ҳаётидан лавҳалар, муаммовий масалалар ёритилади.

Мустақил Республикамизнинг барча ҳамшираларига «ҲАМШИРА» журналининг 1-сонини тақдим этар эканмиз, уларни «ХАЛҚАРО ҲАМШИРАЛАР КУНИ» 12 май билан журналнинг таҳририяти номидан чин юракдан муборакбод этамиз.

Абдукарим УСМОНХЎЖАЕВ,
«ҲАМШИРА» журнали бош муҳаррири ўринбосари

Миллий Тикланиш
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г —041.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Холида ИСЛОМОВА.
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.20

Манзилимиз: Тошкент-83,
Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Холли НОРБОЕВ